

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI

Yanvar - Mart 2022

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
I. Qlobal iqtisadi mühit və xarici sektor	4
1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər	4
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər	15
II. Azərbaycanda makroiqtisadi proseslər	19
2.1. Məcmu daxili tələb	19
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq	24
2.3. İnflyasiya	28
III. Pul və məzənnə siyasəti	34
3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	34
3.2. Pul siyasəti alətləri	37
3.3. Pul təklifi	39
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	42

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
Bİİ	Biznes İnam İndeksi
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BXI	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
Qİİ	Qlobal İqtisadi İcmal
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
FES	Federal Ehtiyatlar Sistemi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İİİ	İstehlakçı İnam İndeksi
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı
ÖİMDN	Ötən İlin Müvafiq Dövrünə Nəzərən
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı
XV	Xarici Valyuta
XDA	Xalis Daxili Aktivlər
XXA	Xalis Xarici Aktivlər

ÖN SÖZ

2022-ci ilin I rübündə Mərkəzi Bankın pul siyasəti “Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 2022-ci il üçün pul və maliyyə sabitliyi siyasətinin əsas istiqamətləri barədə bəyanatı”na uyğun olaraq həyata keçirilmişdir. Pul siyasətinin həyata keçirilməsi mühiti dünya ölkələrinin tədricən pandemiyadan çıxdığı dövrdə irimiqyaslı geosiyasi gərginliyin başlaması və onun qlobal iqtisadi vəziyyətə təsirləri ilə xarakterizə olunur.

Hesabat dövründə geosiyasi proseslərin təsiri ilə yaranan yeni qlobal iqtisadi reallıqların ölkə iqtisadiyyatına təsirləri birtərəfli olmamışdır. Bir tərəfdən yüksək qlobal ərzaq qiymətləri və daşınma-logistika xətlərində problemlərin artması Azərbaycanda da inflyasiya təzyiqlərini artırmışdır. Digər tərəfdən isə qlobal enerji daşıyıcıları bazarında əlverişli konyunktur tədiyə balansına, valyuta bazarında tarazlığa və iqtisadi aktivliyə pozitiv təsir göstərmişdir.

2022-ci ilin I rübündə Mərkəzi Bankın pul siyasəti əsasən məqbul monetar şərait yaratmaq və inflyasiya gözləntilərini lövbərləməklə xarici mənşəli xərc amillərinin qiymət artımına birbaşa və dolayı təsirlərinin yumşaldılmasına yönəldilmişdir. Geosiyasi gərginliyin artması şəraitində inflyasiya təzyiqləri yüksək olaraq qalsa da, ümumilikdə, ölkədə makroiqtisadi sabitlik qorunmuşdur. Valyuta bazarında tarazlığın qorunması və manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi ticarət tərəfdaşlarındakı yüksək inflyasiyanın daxili qiymətlərə ötürücülüüyünün neytrallaşdırılmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar inflyasiyanın faktiki və proqnoz səviyyəsinin hədəflə müqayisəsi, inflyasiyanın tələb və təklif amillərinin təsirləri nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir. Pul kütləsi iqtisadiyyatın tələbinə uyğun olaraq idarə edilmişdir. Mərkəzi Bank monetar siyasət hədəflərinə nail olmaq üçün arsenalındakı bütün alətlərdən adekvat istifadə etmişdir.

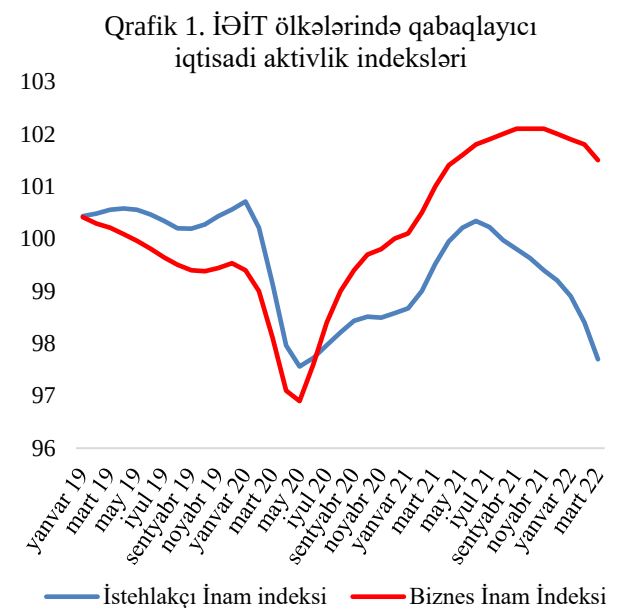
I. QLOBAL İQTİSADI MÜHİT VƏ XARİCİ SEKTOR

1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər

2022-ci ilin I rübü dünya iqtisadiyyatı üçün Covid-19-la əlaqədar məhdudiyyətlərin tədricən aradan qaldırılması, Rusiya-Ukrayna münaqişəsi fonunda Rusiyaya qarşı misli görünməmiş siyasi və iqtisadi sanksiyaların tətbiqi, bunun nəticəsində inflyasiyanın qlobal miqyasda artması ilə xarakterik olmuşdur. Xüsusilə enerji qiymətləri və ərzaq qiymətlərində rekord səviyyədə artımlar qeydə alınmışdır. Artan əmtəə qiymətləri, münaqişə ilə əlaqədar tədarük zəncirində problemlərin artması bir çox ölkələrdə gözləniləndən daha yüksək və qalıcı inflyasiya ilə nəticələnmişdir. Bütün bunlar eyni zamanda qlobal iqtisadi aktivliyin də bərpasına mənfi təsir göstərmişdir.

Qlobal iqtisadi aktivlik. Yüksək qeyri-müəyyənliklər fonunda dünyada iqtisadi aktivlik göstəricilərinin ötən ilin II yarısından başlanan azalması cari ilin I rübündə də davam etmişdir. İqtisadi

Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) ölkələri üzrə İstehlakçı İnəmi İndeksi (İİİ) və Biznes İnəmi İndeksinin (Bİİ) rüb ərzində azalmasına geosiyasi gərginliyin artması əlavə impuls vermişdir.

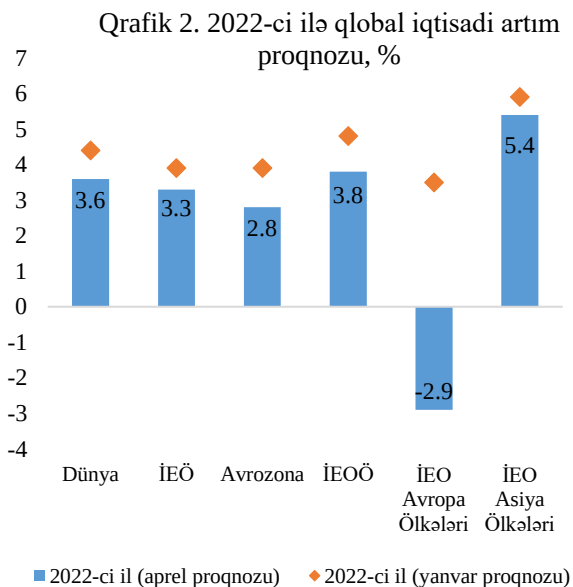

Mənbə: İƏİT

Son meyilləri nəzərə alaraq beynəlxalq təşkilatlar və aparıcı analitik mərkəzlər qlobal iqtisadi artım proqnozlarını azalma istiqamətində təshih etmişlər. Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) 2022-ci ilin aprelində dərc etdiyi “Qlobal İqtisadi İcmal” hesabatında qlobal artımın 2022 və 2023-cü illərdə 3.6% olacağı proqnozlaşdırılır ki, bu da yanvar hesabatındakı proqnozdan müvafiq olaraq 0.8 və 0.2 faiz bəndi aşağıdır. Qeyd edək ki, bu proqnozda Rusiyaya qarşı martın 31-ə

kimi tətbiq edilmiş sanksiyalar (enerji sektoru istisna) nəzərə alınmışdır.

İnkişaf Etmiş Ölkələr (İEO) qrupu üzrə iqtisadi artım proqnozu yanvar proqnozuna nəzərən 0.6 faiz bəndi aşağı salınmışdır. Bu əsasən Ukrayna-Rusiya münaqişəsi, monetar və fiskal siyasətdə dəyişikliklər, habelə təchizat zəncirində davamlı fasilələrlə əlaqələndirilir.

Mənbə: BVF

BVF-nin aprel hesabatında 2022-ci ildə ABŞ-da iqtisadi artım 3.7% səviyyəsində (əvvəlki proqnozla müqayisədə 0.3 faiz bəndi aşağı) proqnozlaşdırılır. ABŞ-da illik inflyasiya 2022-ci ilin martında 8.5%-ə yüksəlmişdir ki, bu da 1981-ci ilin dekabrından bəri qeydə alınmış ən yüksək göstəricidir. İnflyasiyaya ən

böyük töhfəni enerji, ərzaq və avtomobil qiymətlərindəki artım vermişdir. Bir çox analitiklər gərgin geosiyasi vəziyyətə və istehlakçı tələbinin yüksəlməsinə baxmayaraq, martdan sonra inflyasiyanın səngiyəcəyini gözləyirlər. ABŞ-da işsizlik səviyyəsi 2022-ci ilin martında 3.6%-ə (bazar gözləntiləri 3.7%) enmişdir ki, bu da 2020-ci ilin fevralından bəri ən aşağı işsizlik göstəricisidir.

Rüb ərzində “Dow Jones” indeksi 3.5%, “Nasdaq” 8.4% azalmış, “S&P 500” indeksi 0.3% artmışdır. ABŞ-da sənaye istehsalı 2022-ci ilin martında illik müqayisədə 5.5% artmışdır. Emal sənayesi 4.9%, mədənçıxarma 7% və kommunal sektor 7.5% artmışdır.

ABŞ Federal Ehtiyatlar Sistemi (FES) rüb ərzində faizləri 0-0.25% səviyyəsindən 0.25-0.5% səviyyəsinə qaldırmışdır. Yüksək inflyasiyanın davamlı xarakter alması fonunda ABŞ hökuməti və FES 2022-ci ilin qalan dövründə stimullaşdırıcı siyasət tədbirlərini azaltmağa davam edəcəyini bəyan etmişdir.

BVF tərəfindən 2022-ci il üçün **Avrozonada** iqtisadi artım 2.8% proqnozlaşdırılır ki, bu da yanvar hesabatında qeyd edilən (3.9%) proqnozdan aşağıdır. Geosiyasi və geoiqtisadi siyasətin Avrozona iqtisadiyyatına əsas təsir kanalı qlobal enerji qiymətlərinin artması və enerji təhlükəsizliyidir. Bu ölkələr xalis enerji idxalçıları olduqları üçün yüksək qlobal əmtəə qiymətləri əksər Avropa ölkələri üçün mənfi ticarət şoku yaratmışdır. Bu da istehsalın azalmasına və yüksək inflyasiyaya səbəb olmuşdur. Təchizat zəncirinin pozulması, münaqişə və sanksiyalar region üçün əhəmiyyətli olan sənaye məhsullarının istehsalına, o cümlədən avtomobil sektoruna ciddi ziyan vurmuşdur. Rusiyadan enerji idxalından yüksək asılılığa malik Almaniya, İtaliya kimi ölkələr daha ciddi təsirlənmişdir.

Martda Avrozonada 12 aylıq inflyasiya 7.4% olmuşdur ki, bu da son 30 ildə qeydə alınmış ən yüksək illik inflyasiya göstəricisidir. Avrozonada sənaye məhsulu istehsalı 2022-ci ilin martında ötən ilin müvafiq ayı ilə

müqayisədə 0.8% azalmışdır. 2022-ci ilin martında Avrozonada işsizlik rekord səviyyədə aşağı düşərək 6.8% təşkil etmişdir. İşsizliyin ən çox azaldığı aparıcı Avrozona ölkələri İspaniya, İtaliya və Fransa olmuşdur. Avrozonanın aparıcı maliyyə indeksi “FTSE Eurotop” I rüb ərzində 2.8% azalmışdır. Rüb ərzində Avropa Mərkəzi Bankı faiz dərəcəsini dəyişməz saxlamışdır.

Yenilənmiş proqnoza görə 2022-ci ildə **Yaponiyada** iqtisadi artım 2.4% gözlənilir ki, bu da BVF-nin yanvar hesabatında qeyd edilən (3.3%) proqnozdan 0.9 faiz bəndi aşağıdır. Proqnozun aşağı təshih edilməsinə əsas səbəb zəif daxili tələb, neft qiymətlərinin yüksək olmasının istehlaka və investisiyaya mənfi təsir edəcəyi gözləntisi, habelə xalis ixracın azalması göstərilir. Martda Yaponiyada 12 aylıq inflyasiya 1.2% olmuşdur ki, bu da 2018-ci ilin oktyabrından bəri ən yüksək inflyasiya göstəricisi hesab olunur. Ölkə üzrə işsizlik 2022-ci ilin martında bazar gözləntilərini üstələyərək 2.6% olmuşdur. Martda sənaye istehsalı ötən ilin eyni ayı ilə müqayisədə 1.7%

azalmışdır. Ölkənin aparıcı fond indeksi “Nikkei” rüb ərzində 3% dəyər itirmişdir. Yaponiya Mərkəzi Bankı rüb ərzində uçot dərəcəsini mənfi 0.1% səviyyəsində dəyişməz saxlamışdır.

BVF-nin son hesabatında **Birləşmiş Krallıqda** 2022-ci ildə iqtisadi artım proqnozu 1 faiz bəndi azaldılaraq 3.7% səviyyəsində müəyyən edilmişdir (yanvar proqnozu 4.7%). Yüksək inflyasiyanın real gəlirləri azaltması, sərt maliyyə şərtlərinin isə investisiyaları yavaşlatması nəticəsində istehlakın gözləniləndən daha zəif olacağı proqnozlaşdırılır. Ölkədə illik inflyasiya 2022-ci ilin martında bazar gözləntilərini (6.7%) üstələyərək 7% olmuşdur ki, bu da 1992-ci ilin martından bəri ən yüksək göstəricidir. Əsas qiymət artımı enerji, nəqliyyat, ərzaq, geyim, mebel və otellərin qiymətlərində qeydə alınmışdır. Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı martda əvvəlki ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 0.7% artmışdır. 2022-ci ilin martında işsizlik səviyyəsi ilin əvvəlindən azalaraq 3.8% olmuşdur. Rüb ərzində İngiltərə Bankı əsas faiz dərəcəsini 0.25%

səviyyəsindən 0.75% səviyyəsinə artırmışdır.

BVF-nin aprel hesabatına əsasən 2022-ci ildə İEOÖ qrupu üzrə artım proqnozu 1 faiz bəndi aşağıya doğru təshih edilərək 3.8% müəyyən edilmişdir. Buna əsas səbəb kimi qlobal qeyri-müəyyənliyin artması, qlobal maliyyə şəraitinin sərtləşməsi, geosiyasi gərginliyin davam etməsi, Rusiyaya qarşı sanksiyaların artması, Çində “sıfır-COVID” strategiyası ilə bağlı yenidən qapanmalar və iqtisadi artımın yavaşlaması göstərilir. 2022-ci ildə İnkişaf Etməkdə Olan Avropa ölkələrində 2.9% (yanvar proqnozu 3.5% artım) resessiya proqnozlaşdırılır. Yaxın Şərq, Şimali Afrika, Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionları üzrə ölkələr qlobal ərzaq qiymətlərindən, xüsusən də 2023-cü ilə qədər yüksək qalacağı gözlənilən buğda qiymətlərindən əhəmiyyətli təsirlənəcəklər. Neft ixrac edən ölkələr ərzaq qiymətlərindəki artımı yüksək neft qiymətləri ilə kompensasiya etsə də, regionun neft idxal edən ölkələrində ərzaq çatışmazlığı riski yaranmışdır. İnkişaf Etməkdə Olan (İEO) Asiya

ölkələrində iqtisadi bərpa prosesinin gözləniləndən zəif olması, xüsusilə Hindistan və Çində iqtisadi artım perspektivlərinin zəifləməsi onların 2022-ci il üçün artım proqnozlarının azalma istiqamətində təshih edilməsinə səbəb olmuşdur. 2022-ci ildə İEO Asiya ölkələrində 5.4% (yanvar proqnozu 5.9%), Latın Amerikası və Karib hövzəsi ölkələrində 2.5% (yanvar proqnozu 2.4%), Mərkəzi və Orta Asiya ölkələrində 4.6% (yanvar proqnozu 4.3%), Sub-Sahara Afrika ölkələrində isə 3.8% (yanvar proqnozu 3.7%) səviyyəsində iqtisadi artım proqnozlaşdırılır.

BVF-nin aprel hesabatında **Çin** iqtisadiyyatının 2022-ci il üzrə iqtisadi artım proqnozu 4.4% təşkil etmişdir. Bu, yanvarda dərc olunan hesabatdakı proqnozdan 0.4 faiz bəndi aşağıdır. Buna əsas səbəb yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, sərt “sıfır-COVID” strategiyasının tətbiqi və Şenzen, Şanxay kimi əsas istehsal və ticarət mərkəzlərində yenidən məhdudiyyətlərin qoyulması, mənzil sektorunda baş verən dalğalanmalar və geoiqtisadi və geosiyasi risklər fonunda

xarici tələbin zəifləyəcəyi gözləntisi göstərilir. Çində illik inflyasiya 2022-ci ilin martında bazar gözləntilərini (1.2%) üstələyərək 1.5% təşkil etmişdir. Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı 2022-ci ilin martında ötən ilin eyni ayı ilə müqayisədə 5% artmışdır. İşsizlik martda artaraq 5.8% olmuşdur ki, bu da 2020-ci ilin mayından bəri ən yüksək işsizlik göstəricisidir.

BVF-nin aprel proqnozlarına əsasən **Rusiyada** 2022-ci ildə 8.5% səviyyəsində resessiya olacaqdır. 2023-cü ildə resessiyanın davam edəcəyi və 2.3% səviyyəsində olacağı proqnozlaşdırılır. Ağır ticarət və maliyyə sanksiyaları, o cümlədən müxbir bankçılıq imtiyazlarının itirilməsi, bəzi bankların SWIFT ödəniş sistemindən ayrılması, mərkəzi bankın aktivlərinə qadağa qoyulması və bəzi böyük ölkələrin neft və qaz embarqosu Rusiya iqtisadiyyatına ciddi təsir göstərəcəkdir. Böyük istehlakçıların Rusiya enerjisindən imtina etmək barədə elan etdiyi planlar da ortamüddətli perspektivdə iqtisadi artıma zərbə vuracaqdır. Xarici şirkətlərin ölkəni tərk

etməsi aviasiya, maliyyə, proqram təminatı və kənd təsərrüfatı da daxil olmaqla bir çox sahələrdə çətinliklər yaradır. Üstəlik maliyyə vasitəçiliyinin pozulması və investorların etibarının itirilməsi özəl investisiya və istehlakın əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına gətirib çıxaracaqdır. Rusiyada illik inflyasiya 2022-ci ilin martında kəskin artaraq 16.7% olmuşdur ki, bu da 2015-ci ilin martından bəri ən yüksək göstəricidir. 2022-ci ilin martında işsizlik səviyyəsi bazar gözləntilərinə uyğun olaraq 4.1%-ə enmişdir. Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı 2022-ci ilin martında əvvəlki ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 3% artmışdır.

Rüb ərzində Rusiya rublu ABŞ dollarına qarşı 8.9% dəyər itirmişdir. Rusiya Mərkəzi Bankı inflyasiya gözləntilərini nəzərə alaraq, məzənnədəki dəyişkənliyi azaltmaq, kapital axınının qarşısını almaq üçün əsas faiz dərəcəsini 8.5%-dən 20%-ə artırmış və kapitalla geniş nəzarət tədbirləri tətbiq etmişdir.

BVF-nin aprel hesabatına əsasən 2022-ci ildə **Türkiyədə** iqtisadi artımın 2.7% olacağı proqnozlaşdırılır. İllik inflyasiya 2022-ci ilin martında 61.1%

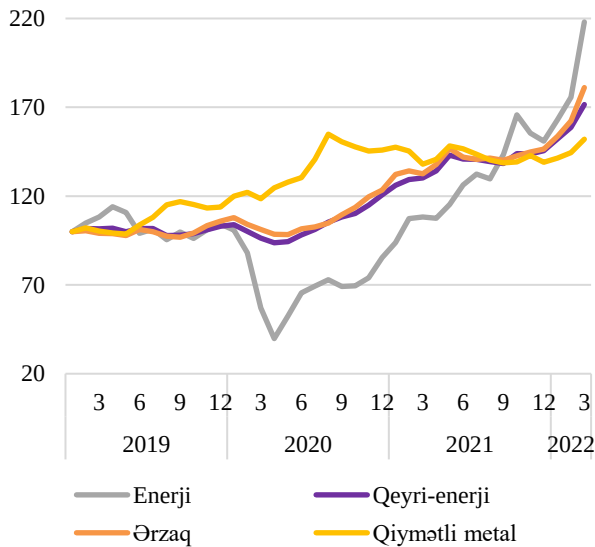
olmuşdur. Ölkədə sənaye məhsulu istehsalı 2022-ci ilin martında illik əsasda 9.6% artmışdır ki, bu da bazar gözləntilərindən (6.5%) yuxarıdır. İşsizlik səviyyəsi martda 11.5% olmuşdur. Rüb ərzində Türkiyə lirəsi ABŞ dollarına qarşı 14.6% ucuzlaşmışdır. Türkiyə Mərkəzi Bankı I rüb ərzində faiz dərəcəsini 14% səviyyəsində sabit saxlamışdır.

Qlobal iqtisadi aktivliyin dinamikası qlobal ticarətdə də özünü göstərəcəkdir. BVF-nin aprel hesabatına əsasən qlobal ticarətin 2022-ci ildə artımı 5% səviyyəsində proqnozlaşdırılır (əvvəlki proqnoz 6%). Qlobal iqtisadi aktivliyə uyğun olaraq 2023-cü ildə qlobal ticarətin 4.4% (əvvəlki proqnoz 4.9%) böyüməsi gözlənilir.

Əmtəə bazarlarında qiymətlər və dünyada inflyasiya prosesləri. 2022-ci ilin I rübü ərzində gərginləşən geosiyasi vəziyyət və qlobal miqyasda sanksiyaların təsiri ilə yaranmış qeyri-müəyyənlik şəraitində dünya bazarında əmtəə qiymətləri yüksəlmişdir. Dünya Bankının (DB) əmtəə bazarları haqqında son hesabatına əsasən I rüb ərzində enerji

qiymətləri 44%, qeyri-enerji qiymətləri 18%, ərzaq qiymətləri 24% artmışdır. Qiymətli metallardan qızılın qiyməti rüb ərzində 8.8% artmışdır.

Qrafik 3. Ömtəə qiymətləri indeksi
(2019 yanvar = 100)

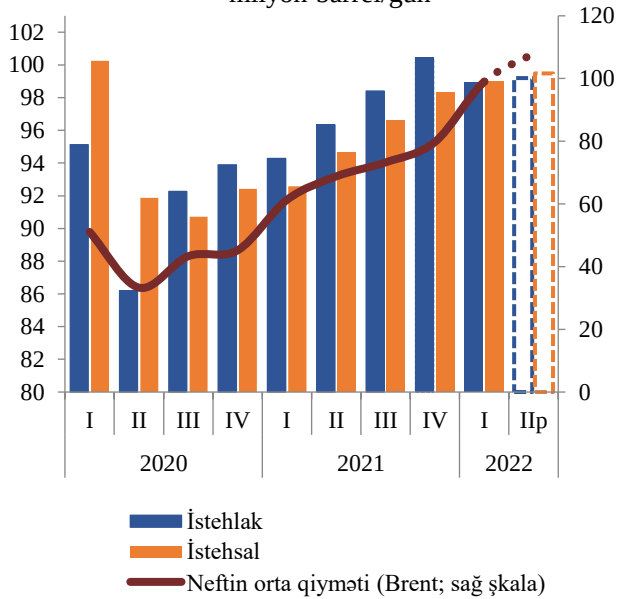
Mənbə: Dünya Bankı

BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) hesabatlarına əsasən ərzaq qiymətləri yüksək tempə bahalaşaraq hesabatın hazırlandığı 1990-cı il təxminən bəri ən yüksək səviyyəyə çatmışdır. Bu təşkilatın məlumatına görə 2022-ci ilin ilk rübü üzrə dünya ərzaq qiymətləri 19.1% artmışdır. Ən çox bahalaşma yağ, dənli bitkilər və süd məhsulları üzrə müşahidə edilmişdir. Geosiyasi və geoiqtisadi proseslərin qlobal təchizat zəncirində

yaratmış olduğu maneələr, Rusiya və Ukraynanın qlobal buğda və bitki yağları bazarında əhəmiyyətli paya sahib olması qiymət artımında əhəmiyyətli rol oynayır. Gübrə qiymətlərində ötən ilin mart ayına nəzərən 128%-lik artım yaşanmışdır. İstehsalçıların bu vəziyyətə gübrədən istifadəni azaltmaqla cavab verməsi sonda məhsuldarlığın aşağı düşməsinə səbəb ola bilər.

Brent markalı neftin bir barel üçün orta qiyməti 2022-ci ilin I rübündə təqribən 99 ABŞ dolları olmuşdur ki, bu da 2021-ci ilin orta qiymətindən (70.9 ABŞ dolları) 40% çoxdur. BVF-nin son hesabatında neftin 1 barelinin 2022-ci ildə ortalama 106.8 ABŞ dolları (yanvar proqnozu 77.3 ABŞ dolları), 2023-cü ildə 92.6 ABŞ dolları (yanvar proqnozu 71.3 ABŞ dolları) səviyyəsində olacağı proqnoz edilir.

Qrafik 4. Dünya neft bazarı və proqnozu, milyon barrel/gün

Mənbə: Enerji İnformasiya Administrasiyası (EİA)

Enerji İnformasiya Agentliyinə (EİA) görə xam neft qiymətlərindəki kəskin artım geosiyasi və geoiqtisadi risklərin qlobal enerji bazarlarına necə təsir edəcəyi ilə bağlı gözləntilərin fonunda baş vermişdir. Nəticədə Rusiyada neft hasilatı və ixracı azalmışdır. Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (BEA) son hesabatına əsasən qlobal neft ehtiyatları 14 ay ardıcıl olaraq azalmış, fevral ehtiyatları 2020-ci ilin sonundakı səviyyədən 714 milyon barrel aşağı düşmüş və azalmanın təqribən 70%-i İƏİT ölkələrinin payına düşmüşdür.

BEA-nın son hesabatına əsasən neft tələbinin 2021-ci illə müqayisədə 1.9 mln. barrel/gün artaraq 2022-ci ildə 99.4 mln. barrel/gün olacağı gözlənilir.

2022-ci ilin I rübündə Avropa və Asiyada qaz qiymətləri enerji və geosiyasi böhran kontekstində artmışdır. Yanvar və fevral aylarında bazar şəraiti nisbətən sakitləşsə də, fevralın sonundan etibarən geosiyasi və geoiqtisadi risklər və bununla əlaqədar Avropanın enerji təhlükəsizliyi ilə bağlı narahatlıqların martın əvvəlində geniş vüsət alması ilə qiymətlərdə sərt dalğalanma baş verdi. Avropada təbii qazın qiyməti mart ayında 1000 kub metr üçün 2000 ABŞ dollarını ötdü və rübün sonlarında qiymətlərdə azalma hiss edildi. ABŞ bazarında isə rübün sonlarında qiymətlərdə artım tempi hiss edildi. Artıma səbəb isə Avropaya qazın (LNG) ixracının artması olmuşdur.

ABŞ bazarında təbii qazın qiymətinə digər təzyiq Avropa və Asiya arasında maye qaz ehtiyatlarının artırılması uğrunda gedən mübarizə ilə izah edilir. BVF hesab edir ki, Rusiyadan qaz asılılığına son qoyulması və tərəflərin qarşılıqlı sanksiya cəhdləri qiymətləri

2023-cü ilin ortalarına qədər yüksək səviyyədə saxlaya bilər.

Geosiyasi gərginlik daşınma-logistika xərclərinə də təsir edir. 2021-ci ildə artan “Baltic Dry Index” (quru yüklərin daşınma xərcləri indeksi) 2022-ci ilin əvvəlində azalsa da, fevralda yenidən artmışdır. Münaqişənin uzanması daşınma-logistika və ümumən təchizat zəncirində qiymətləri daha da yüksəldə bilər. BVF tədarük zəncirində olan problemlərin aradan qaldırılmasında dövlətlərin həlledici rola sahib olduğunu, qeyri-müəyyənliyin aradan qaldırılması üçün daha çox kommunikasiyaya ehtiyacın olduğunu, infraqstruktura investisiyaların yatırılmasını, tariflərin azaldılmasını tövsiyə edir.

Yüksələn istehsal qiymətləri, Çində pandemiya ilə bağlı həyata keçirilən “sıfır-COVID” proqramı çərçivəsində qapanmalar, geosiyasi və geoiqtisadi risklər səbəbi ilə qlobal məcmu təklifin azalması proqnoz edilir ki, bu da inflyasiya proseslərinə təsir edir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq BVF özünün aprel hesabatında 2022-ci ildə inflyasiyanın əvvəlki proqnozdan daha uzun müddət yüksək qalacağını

proqnozlaşdırır. 2022-ci il üçün inflyasiya İEO-də 5.7%, İEOÖ-də 8.7% səviyyəsində proqnozlaşdırılır. Bu, yanvar proqnozundan müvafiq olaraq 1.8 və 2.8 faiz bəndi yüksəkdir. Hərbi münaqişənin yaratdığı əlavə logistik problemlər və qiymət təzyiqləri inflyasiyaya səbəb olan əsas faktorlar kimi qeyd edilir. Ümumilikdə, tələb-təklif balansının pisləşməsi və əmtəə qiymətlərinin artımının davam etməsi inflyasiya gözləntilərinin artmasına səbəb olur. Bir çox İEO-də, o cümlədən ABŞ və bəzi Avropa ölkələrində yüksək məşğulluq fonunda son 40 ilin ən yüksək inflyasiya səviyyəsi müşahidə edilir. Ortamüddətli dövrdə yüksək inflyasiya davam edərsə, mərkəzi banklar hazırda gözləniləndən daha çevik reaksiya verməyə məcbur olacaqlar. Geosiyasi və geoiqtisadi risklər ölkələri çətin siyasət seçimləri qarşısında qoyur.

İnflyasiyanın səbəbləri bir çox hallarda mərkəzi bankların nəzarətindən kənardadır (münaqişə, sanksiyalar, pandemiya, təchizat zəncirinin pozulması). Münaqişə şokunun ötürülməsi ticarət və maliyyə əlaqələri, daxili əmtəə qiymətlərində artımın

həcmindən asılı olaraq ölkələr arasında müxtəlif ölçüdə paylanır. Ona görə də müvafiq pul siyasəti reaksiyasının ölkələr arasında fərqli olacağı gözlənilir. Tədarük zəncirində davam edən fasilələr və yüksək enerji qiymətləri şəraitində yuxarı inflyasiyanın daha uzun müddət davam edə biləcəyi istisna edilmir.

Risqlər və siyasət tövsiyələri.

BVF-nin son hesabatına əsasən qlobal risklər əsas etibarilə Avropada gərginləşən geosiyasi və geoiktisadi vəziyyət nəticəsində artmışdır. Digər tərəfdən pandemiyanın zəifləmə meylinə baxmayaraq, hələ də virusun yeni variantlarının yaranması təhlükəsi qalmaqdadır. BVF-yə əsasən qeyd edilən məsələlər qlobal staqflyasiya riski yaradır.

Ümumilikdə, BVF tərəfindən mövcud geosiyasi, makroiqtisadi və epidemioloji vəziyyətin yaratdığı risklər aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:

- Münaqişə səbəbi ilə sosial gərginliyin artması əsas etibarilə qlobal enerji və ərzaq qiymətlərinin artması nəticəsində inkişaf etməkdə olan və kasıb ölkələrdə yüksək sosial xərclərə səbəb olacaqdır. Digər

tərəfdən davamlı olaraq artan qaçqın axınını qəbul edən ölkələrdə bu hal uzunmüddətli perspektivdə sosial narazılığa səbəb ola bilər;

- Artan beynəlxalq qütbləşmə və münaqişənin genişlənməsi uzunmüddətli rifah üçün vacib olan qlobal iqtisadi integrasiyaya mane olacaqdır. Bu hal İkinci Dünya Müharibəsindən sonra yaranan beynəlxalq qaydalara inamsızlığı artırmış olacaq. Nəticədə qloballaşma sayəsində əldə edilə biləcək iqtisadi faydanın itirilməsi riski yaranır;
- Ortamüddətli dövr üzrə inflyasiya gözləntilərinin artması yüksək olan inflyasiyanı daha da kəskinləşdirə bilər. Bu halda mərkəzi banklar daha sərt davranış sərgiləməli olacaqlar;
- Faiz dərəcələrinin yüksəlməsi, sosial və hərbi xərclərin yüksək olması, ortamüddətli dövrdə fiskal konsolidasiya çağırışları dövlət büdcələrinin yükünü artırır. BVF-yə görə hazırda qlobal dövlət borcu rekord həddə çatmışdır. Eyni zamanda İEO-də həyata keçirilən sərt pul siyasəti İEOÖ-də inflyasiya

gözləntisini artırır. Bu da onların milli valyutalarının dəyərinin azalması riski ilə həmin ölkələrin sərt siyasətə meyl etməsinə təsir edəcəkdir;

- Pandemiyanın nisbətən səngiməsinə baxmayaraq Şərqi Asiya və Sakit Okean hövzəsində yoluxma hallarında artım virusun yeni variantının yaranmasına səbəb ola bilər;
- Çində pandemiya səbəbindən tətbiq edilən qaydalara görə iqtisadi artımda səngimə riskinin mövcudluğu əmtəə ixracatçıları və inkişaf etməkdə olan bazarlar vasitəsilə qlobal gözləntilərə təsir edə bilər;

Əmtəə qiymətlərinin davamlı yüksəlməsi və təchizat zəncirində qırılmalar enerji və ərzaq idxal edən ölkələrdə iqtisadi artımı ləngidə və aşağı gəlirli ölkələrdə ərzaq təhlükəsizliyinə ciddi təhlükələr yarada bilər. Qlobal risklərə həmçinin iqlim dəyişikliyi, kiber təhlükəsizlik, vaksinasıya səviyyəsinin ölkələr üzrə fərqliliyi aid edilir.

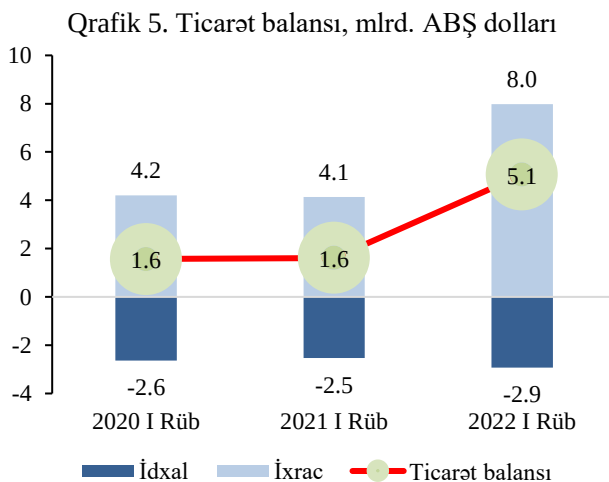
BVF son hesabatında bir sıra siyasət təkliflərini nəzərə almağı tövsiyə edir. Qeyd edilir ki, yüksələn inflyasiya ilə

mübarizədə mərkəzi bankların etməli olduğu əsas iş qlobal qiymətlərdə baş verən artımın ölkə iqtisadiyyatına transmissiyasını izləmək və buna uyğun alətləri kalibrasiya etməkdir. Inflyasiya gözləntilərinin artdığı hallarda mərkəzi banklar daha yaxşı kommunikasiya etməli və bu addımları siyasət tədbirləri ilə dəstəkləməlidirlər. 2022-2023-cü illərdən sonrakı siyasət yolu ilə bağlı yüksək qeyri-müəyyənliyi nəzərə alaraq, mərkəzi banklar pandemiya sonrası neytral faiz dərəcəsi meyarı ilə bağlı öz baxışlarını aydın şəkildə bildirməlidirlər. Zərurət yaranarsa inflyasiyanın hədəf diapazonuna daxil edilməsi üçün bazarlara faiz artımlarının ehtimal olunan son həddi ilə bağlı müəyyən siqnallar ötürülməlidir. Daha sərt maliyyə vəziyyəti və geosiyasi şərtlərə hazırlıq üçün tənzimləyicilər erkən tədbirlər görməli və artan həssaslıqları hədəfləmək üçün seçilmiş makroprudensial alətləri sərtləşdirməlidirlər. Ümumilikdə, BVF geosiyasi reallığın yaratmış olduğu iqtisadi və sosial problemlərdən əsas çıxış yolunu sülh və beynəlxalq əməkdaşlığın artırılmasında görür.

1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər

2022-ci ilin I rübündə Azərbaycanın xarici iqtisadi mövqeyi əsas ixrac məhsullarının dünya bazarlarında qiymətinin artması və geosiyasi və geoiqtisadi gərginliyin təsirləri şəraitində formalaşmışdır.

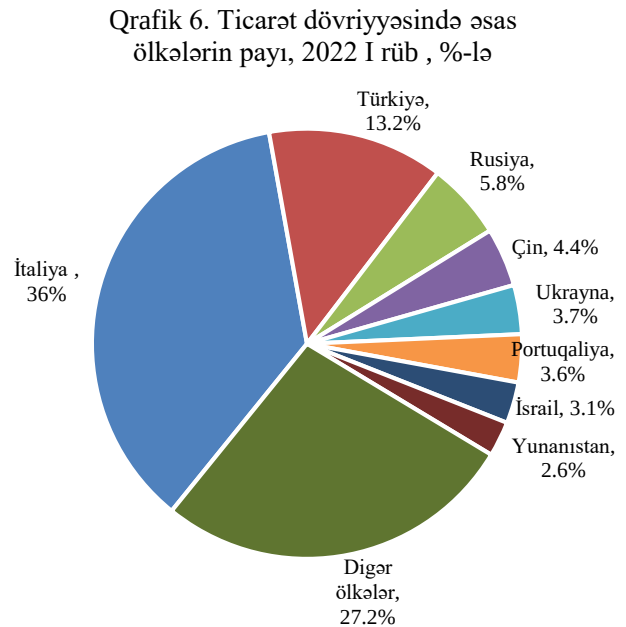
Dövlət Gömrük Komitəsinin (DGK) məlumatlarına əsasən 2022-ci ilin I rübündə xarici ticarət dövriyyəsi 10.9 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 8 mlrd. ABŞ dolları (və ya 73.2%-i) ixracın, 2.9 mlrd. ABŞ dolları (və ya 26.8%-i) isə idxalın payına düşmüşdür.

Mənbə: DGK

Xarici ticarət balansında 5.1 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir. Bu ötən ilin eyni

dövrünə nəzərən 3.1 dəfə çoxdur. Dövr ərzində 152 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirilmişdir.

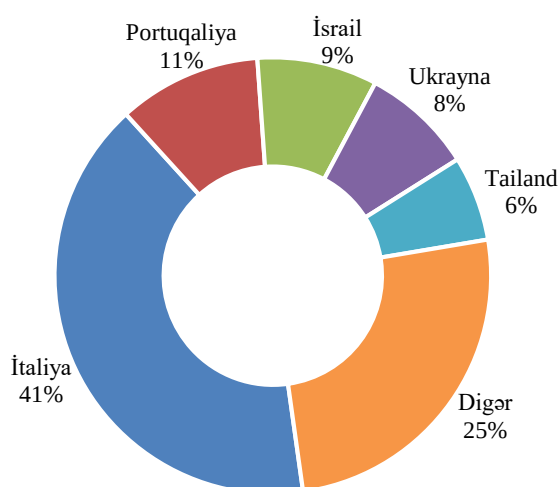
Mənbə: DGK

Ticarət dövriyyəsinin yarıdan çoxu İtaliya, Türkiyə, Rusiya, Çin, Ukrayna, Portuqaliya, İsrail və Yunanıstan kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

Hesabat dövründə ixrac 92.9%, qeyri-neft ixracı isə 45% artmışdır. İxracın dəyəri xam neft üzrə 38.1%, təbii qaz üzrə isə 4 dəfə artmışdır.

2022-ci ilin I rübündə xam neft və neft məhsullarının 40.5%-i İtaliyaya, 10.6%-i Portuqaliyaya, 8.9%-i İsrailə, 8.3%-i Ukraynaya, 6.3%-i Tailanda ixrac olunmuşdur.

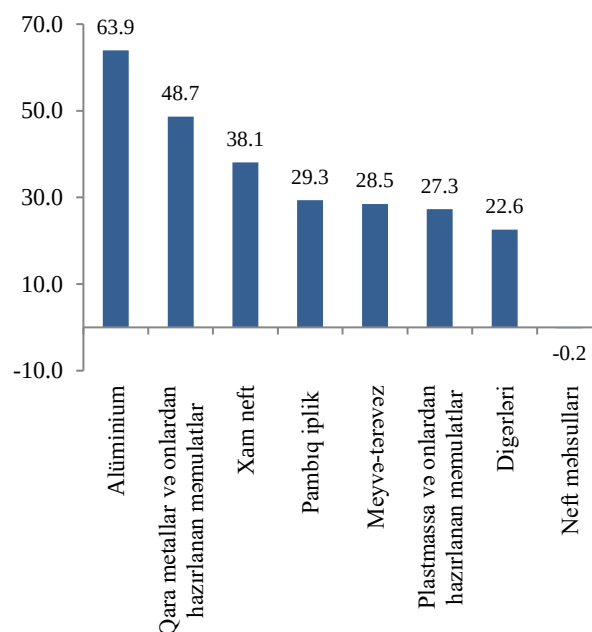
Qrafik 7. Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələrin payı, %-lə

Mənbə: DGK

Dövr ərzində qeyri-neft ixracı ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 45% artmışdır. Qeyri-neft sektoru üzrə ixracı artan əsas məhsullar alüminium, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar, pambıq iplik, meyvə-tərəvəz, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar olmuşdur. Belə ki, ixracın dəyəri alüminium üzrə 63.9%, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 48.7%, pambıq iplik 29.3%, meyvə-tərəvəz 28.5%, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə isə 27.3% artmışdır.

Qrafik 8. 2022-ci ilin I rübündə bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi, %-lə

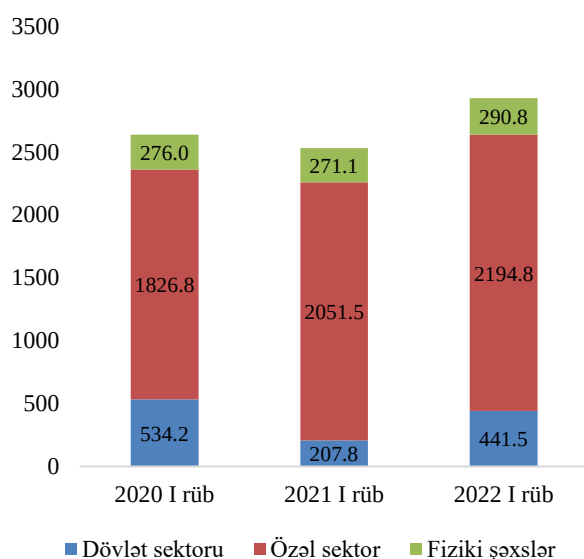

Mənbə: DGK

Ümumilikdə, hesabat dövründə ixracda əsas tərəfdaşlar İtaliya (48.8%), Türkiyə (12%), Portuqaliya (4.9%), İsrail (4.1%), Ukrayna (4%), Yunanıstan (3.5%) kimi ölkələr olmuşdur. Qeyri-neft ixracı üzrə isə əsas tərəfdaş ölkələr Türkiyə (35.1%), Rusiya (20.6%), Gürcüstan (6.5%), İsveçrə (4.6%), ABŞ-dır (4%).

2022-ci ilin I rübündə əmtəə idxalı 15.7% artmışdır. O cümlədən, dövlət sektoru üzrə əmtəə idxalı 2.1 dəfə artaraq 0.4 mlrd. ABŞ dolları, özəl sektor üzrə 7% artaraq 2.2 mlrd. ABŞ dolları, fiziki şəxslər üzrə isə 7.3% artaraq 0.3 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

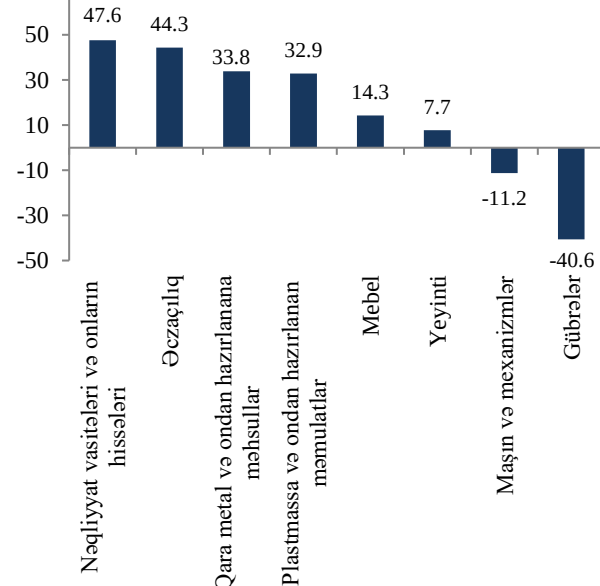
Qrafik 9. Sektorlar üzrə idxalın dinamikası, mlrd.\$

Mənbə: DGK

Dövr ərzində idxal nəqliyyat vasitələri və onların hissələri üzrə 47.6%, əczaçılıq məhsulları üzrə 44.3%, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 33.8%, plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 32.9%, mebel üzrə 14.3%, yeyinti məhsulları üzrə 7.3% artmış, maşın və mexanizmlər üzrə 11.2%, gübrələr üzrə 40.6% azalmışdır.

Qrafik 10. 2022-ci ilin I rübündə bəzi məhsul qrupları üzrə idxalın dəyişimi, %-lə

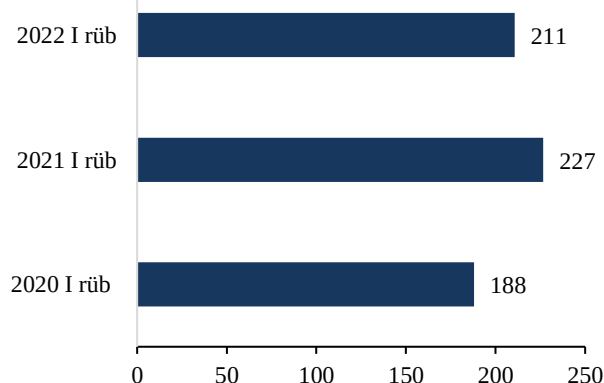

Mənbə: DGK

İdxal olunmuş məhsulların 16.5%-i Türkiyə, 16.3%-i Rusiya, 16.1%-i Çin, 6%-i Qazaxıstan, 4.4%-i Almaniya, 3.9%-i İran, 2.9%-i Ukrayna kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

İlkin rəqəmlərə əsasən 2022-ci ilin I rübündə ölkəyə daxil olan pul baratları 210.6 mln. ABŞ dolları olmuşdur.

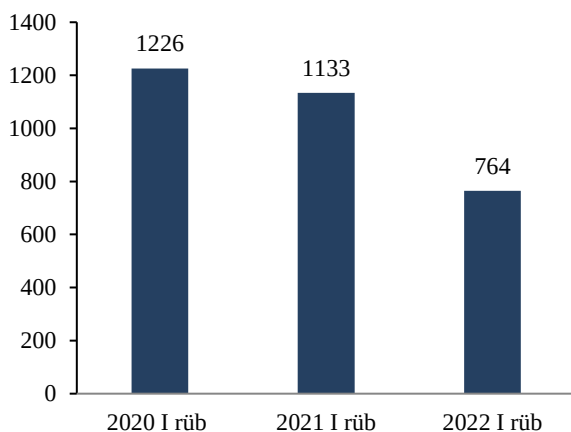
Qrafik 11. Ölkəyə daxil olan pul baratları, mln.\$

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə də ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə xarici mənbələrdən əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların həcmi 2022-ci ilin I rübündə 0.8 mlrd. manat ekvivalentində olmuşdur ki, bu da əsas kapitala yönəldilmiş ümumi investisiyaların 31.3%-ni təşkil edir.

Qrafik 12. Xarici mənbələrdən əsas kapitala investisiya qoyuluşları, mln. manat

Mənbə: AMB

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitin çox hissəsi Birləşmiş Krallıq, Türkiyə, ABŞ, Yaponiya, Malayziya, İsveçrə, Hindistan, Rusiya, İran və Norveç sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

Hesabat dövründə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları beynəlxalq kifayətlilik normalarını üstələməkdə davam etmişdir. 2022-ci ilin mart ayının 31-ə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 39 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmişdir (2021-ci il üzrə mal və xidmət idxalı götürülməklə). Strateji ehtiyatlar manatla geniş mənada pul kütləsini (M_2) 4 dəfə üstələmişdir (01.04.2022 tarixinə olan M_2 pul aqreqatı götürülməklə).

II. AZƏRBAYCANDA MAKROİQTİSADI PROSESLƏR

2.1. Məcmu daxili tələb

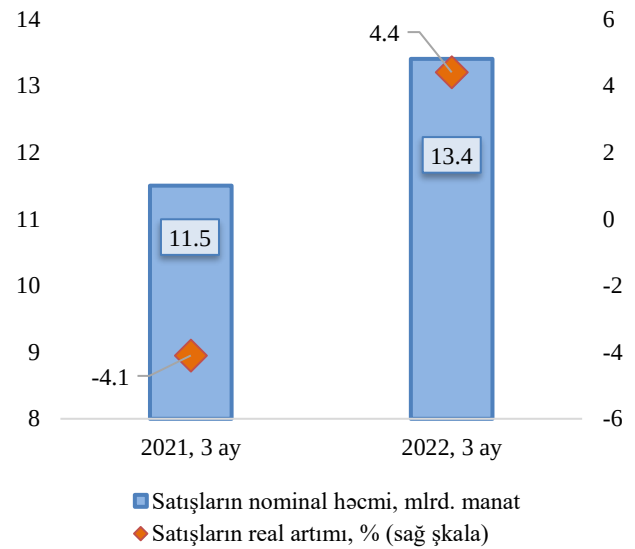
2022-ci ilin I rübündə əsasən əhali gəlirlərinin artımı ilə məcmu daxili tələbin genişlənməsi davam etmişdir. Daxili tələb iqtisadi artım dinamikasının əsas amillərindən biri olmuşdur.

İstehlak xərcləri. Yanvar-mart aylarında istehlak xərclərində artım qeydə alınmışdır. DSK-nın məlumatlarına əsasən istehlak bazarında satılmış əmtəə və xidmətlərin dəyəri həm nominal, həm də real olaraq ötən ilin müvafiq dövründəki səviyyəni üstələmişdir.

Rüb ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə bazarda satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 4.4% artaraq 13.4 mlrd. manat olmuşdur. Təsərrüfat subyektləri tərəfindən satılmış məhsulların və göstərilmiş xidmətlərin 96.3%-i özəl sahibkarlıq subyektləri tərəfindən yaradılmış, onun da 46.1%-i fərdi sahibkarların payına düşmüşdür.

Hesabat dövründə bir istehlakçı orta hesabla ayda 444.7 manat və ya ötən ilin eyni dövrünə nəzərən nominal ifadədə 62 manat çox vəsait xərcləmişdir.

Qrafik 13. İstehlak bazarında satışların həcmində dəyişimi

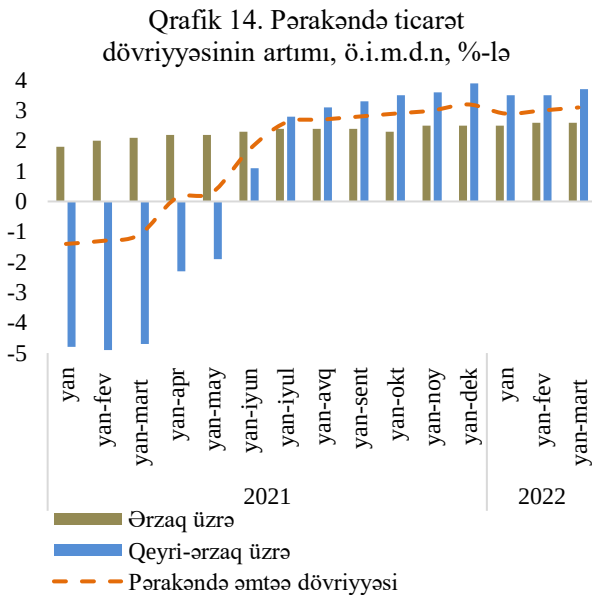

Mənbə: DSK

Pandemiya ilə əlaqədar tətbiq olunmuş sosial təcrid tədbirlərinin mərhələli olaraq yumşaldılması və vaksinasiya prosesinin uğurla davam etməsi istehlak tələbinin artımına şərait yaratmışdır.

2022-ci ilin yanvar-mart aylarında pərakəndə ticarət dövriyyəsinin həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 3.1% artmış və 11 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ərzaq məhsulları, içkilər və tütün məmulatları üzrə

pərakəndə əmtəə dövriyyəsi 2.6%, qeyri-ərzaq məhsulları üzrə dövriyyə isə 3.7% artmışdır.

Mənbə: DSK

Rüb ərzində istehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkələrində xərclədiyi vəsaitin 56.5%-i qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatlarının alınmasına sərf olunmuşdur. Ötən dövr ərzində ərzaq inflyasiyası bu istiqamət üzrə xərclərin payına təsir göstərmişdir. Dövr ərzində qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatlarına, kompüter və telekommunikasiya avadanlıqlarına, əczaçılıq və tibbi mallara çəkilən xərclərin payı ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə artmışdır.

Cədvəl 1. Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı, %-lə

Xərc istiqaməti	Xüsusi çəki, %-lə	
	2021 3 ay	2022 3 ay
Qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatları	54.4	56.5
Toxuculuq malları, geyim və ayaqqabılar	16.4	15.2
Elektrik malları və mebel	5	4.7
Kompüterlər, telekommunikasiya avadanlıqları və digər məmulatlar	0.7	1.1
Əczaçılıq və tibbi mallar	2.2	2.4
Avtomobil yanacağı	5.4	5.2
Digər qeyri-ərzaq malları	15.9	14.9

Mənbə: DSK

I rübdə hər bir istehlakçı pərakəndə ticarət müəssisələrində orta hesabla ayda 365.1 manat və ya 2021-ci il ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə nominal ifadədə 47.8 manat çox vəsait xərcləmişdir. Bunun da 206.2 manatı qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatlarının, 158.9 manatı isə qeyri-ərzaq mallarının alınması üçün sərf edilmişdir.

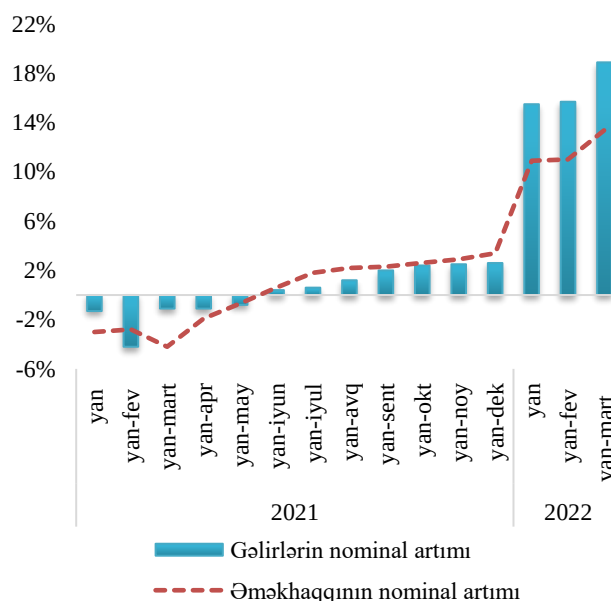
İctimai iaşə dövriyyəsi I rübdə 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 82.9% artmışdır. Həmçinin dövr ərzində əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlərin dəyəri müvafiq dövrə nəzərən real ifadədə 5.2% artaraq

2.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Yanvar-mart ayları ərzində orta hesabla adambaşına düşən pullu xidmət istehlakı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən nominal ifadədə 27.6 manat artmış və 210.4 manat təşkil etmişdir.

Dövr ərzində həm əhalinin nominal gəlirlərinin, həm də nominal əməkhaqqının müsbət artım dinamikası müşahidə edilmişdir. Əhali gəlirlərinin artım tempinin orta illik inflyasiyanın artımını üstələməsi gəlirlərin real olaraq artımına şərait yaratmışdır. DSK-nın məlumatlarına əsasən yanvar-mart aylarında əhalinin pul gəlirləri nominal olaraq 18.9% artmış və 16 mlrd. manat olmuşdur. Adambaşına düşən pul gəlirləri 1593.2 manat olmuşdur. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər isə 19.5% artaraq 14.3 mlrd. manat təşkil etmişdir.

İstehlak tələbinə kredit aktivliyinin bərpası da təsir göstərmişdir. Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərin həcmi 2022-ci ilin yanvar-mart aylarında ilin əvvəlinə nəzərən 7.6% artmış və 9.3 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 15. Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası, ö.i.m.d.n. %-lə

Mənbə: DSK

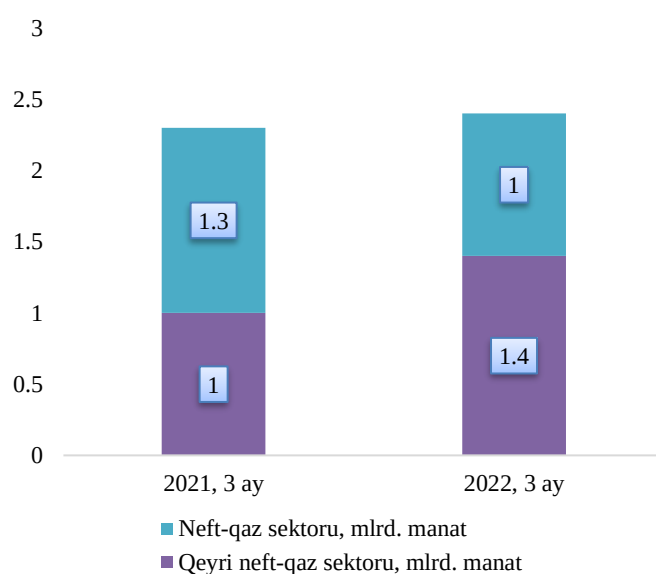
I rübdə yüksək iqtisadi artım dinamikası və istehlak tələbinin canlanması, qiymət artımı ilə bağlı qeyri-müəyyənliklər istehlakçıların gözləntilərinə təsir göstərmişdir. “Ev təsərrüfatlarının maliyyə davranışları və niyyətləri” sorğusunun nəticələri əsasında hesablanan İstehlakçı İnam İndeksi ötən rübə nəzərən yaxşılaşmışdır. Qeyd edək ki, bu göstərici müxtəlif gəlir səviyyəsinə malik ev təsərrüfatları arasında “Ailənin maliyyə vəziyyəti gözləntisi”, “Ölkənin iqtisadi vəziyyətinə dair gözlənti”, “Pul yığılması ehtimalı” və “İşsizlik gözləntiləri”nə dair sorğulara əsaslanır.

Hökumətin xərcləri. 2022-ci ilin yanvar-mart aylarında dövlət xərcləri daxili tələbin dəstəklənməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Dövr ərzində dövlət büdcəsinin xərcləri 5629.5 milyon manat təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nəzərən 1.9% çoxdur.¹

Cari ilin I rübündə sosial yönümlü xərclər (iqtisadi təsnifata uyğun olaraq əməyin ödənişi fondu, təqaüd və sosial müavinətlər, dərman və ərzaq xərcləri) dövlət büdcəsinin faktiki xərclərinin 49.3%-ni təşkil etməklə 2774 milyon manat məbləğində icra olunmuşdur ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 122.4 milyon manat və ya 4.6 % çoxdur.

İnvestisiya xərcləri. DSK-nın məlumatlarına əsasən 2022-ci ilin yanvar-mart aylarında ölkə iqtisadiyyatında əsas kapitalla 2.4 mlrd. manat vəsait qoyulmuşdur. Qeyri neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin həcmi ötən ilin eyni dövrünə nəzərən real olaraq 10.1% artmışdır. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 37.5%-i dövlət, 62.5%-i isə özəl sektorun payına düşmüşdür.

Qrafik 16. İnvestisiyaların dinamikası

Mənbə: DSK

Əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyaların 68.7%-i daxili mənbələr, 31.3%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 2. İnvestisiya mənbələri, %-lə

Mənbələr	2021 3 ay	2022 3 ay
Müəssisə və təşkilatların vəsaitləri	67.5	61.8
Bank kreditləri	8.9	1.7
Büdcə vəsaitləri	10.6	24.6
Əhəlinin şəxsi vəsaiti	8.1	8.1
Sair vəsaitlər	4.9	3.8

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə əsas kapitalla yönəldilmiş sərmayənin ümumi

¹ <http://www.maliyye.gov.az>

həcmində müəssisə və təşkilatların vəsaitləri (61.8%) üstünlük təşkil etmişdir. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə büdcə vəsaitlərinin payı iki dəfədən çox artmışdır.

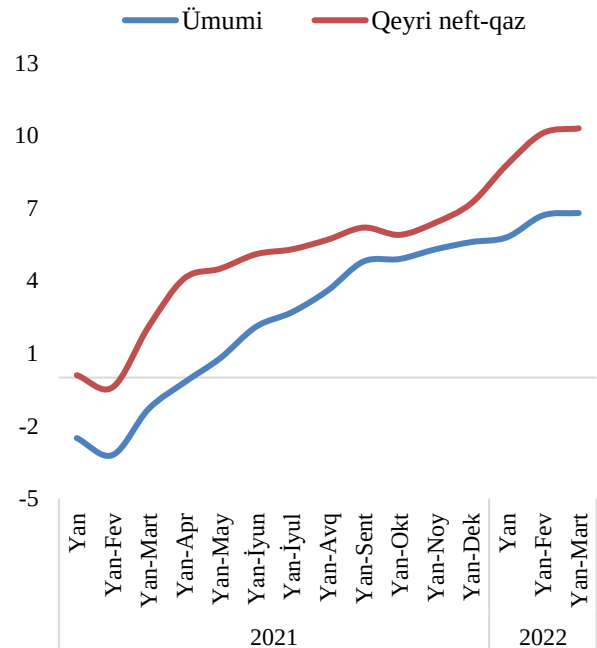
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq

Daxili və xarici tələbin genişlənməsinə adekvat olaraq hesabat dövründə iqtisadi aktivliyin yüksəlməsi müşahidə edilmişdir.

İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən 2022-ci ilin I rübündə əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) real ifadədə 6.8% artmış və nominal olaraq 30 mlrd. manat təşkil etmişdir. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 2990.9 manat olmuşdur.

İqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda əlavə dəyər 0.6% artmış və nominal olaraq 15 mlrd. manat təşkil etmişdir. Onun ÜDM-də xüsusi çəkisi 50 % təşkil etmişdir. Rüb ərzində 8.3 milyon ton əmtəəlik xam neft, 9.1 milyard kub metr əmtəəlik təbii qaz hasil olunmuşdur. 2021-ci ilin I rübü ilə müqayisədə müvafiq olaraq əmtəəlik neft hasilatı 5.4% azalmış, əmtəəlik qaz hasilatı isə 16.4% artmışdır. Neft məhsulları istehsalının dəyəri real olaraq ötən illə müqayisədə 16.2% artmışdır.

Qrafik 17. İqtisadi artım, ö.i.m.d.n %-lə

Mənbə: DSK

Qeyri neft-qaz sektorunda 2022-ci ilin I rübü ərzində yaradılan əlavə dəyər ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə 10.3% artmış və nominal olaraq 15 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Sənayenin qeyri neft-qaz sektorunda məhsul istehsalı 18.1% artmışdır. Məhsul buraxılışı kompüter, elektron və optik məhsulları üzrə 4.1%, tütün məmulatları üzrə 4.5%, mebel istehsalı üzrə 70%, kağız və karton üzrə 27.3%, tikinti materialları üzrə 83.8%, geyim istehsalı üzrə 50.2%, qida məhsulları istehsalı üzrə 9.4%, metallurgiya sənayesi üzrə 34.9%, avtomobil, qoşqu və yarımqoşquların

istehsalı üzrə 2.3 dəfə, elektrik avadanlıqlarının istehsalı üzrə 2.1 dəfə, kimya sənayesi üzrə 69.1% və poliqrafiya məhsullarının istehsalı üzrə 25.2% artmışdır. Bununla yanaşı, maşın və avadanlıqların quraşdırılması və təmiri 14.8%, ayaqqabı istehsalı 21.6 %, içkilərin istehsalı 20%, toxuculuq sənayesi məhsullarının istehsalı isə 10.1% azalmışdır. Pandemiya ilə əlaqədar əczaçılıq mallarına artan tələb və yerli istehsal müəssisələrinin yaradılması şəraitində əczaçılıq məhsullarının istehsalı 67.4% artmışdır. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa-quruculuq işləri tikinti materialları istehsalının artımına müsbət təsir göstərmişdir.

2022-ci ilin I rübündə əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən iqtisadi artım kənd təsərrüfatında 3.4%, o cümlədən heyvandarlıq məhsulları üzrə 2.8%, bitkiçilik məhsulları üzrə isə 14.4% olmuşdur (Cədvəl 3).

Mərkəzi Bank tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri iqtisadi aktivliyin yüksəldiyini təsdiqləyir. Hesabat

dövründə Bİİ sahələr üzrə əsasən müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

Cədvəl 3. ÜDM-in strukturu, xüsusi çəki, %-lə

Sektorlar	2021 I rüb	2022 I rüb
Sənaye	40.5	54.1
Tikinti	5.3	3.7
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	3.1	2.2
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	10.5	7.9
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	7.6	5.8
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	0.8	1.3
İnformasiya və rabitə	1.9	1.3
Digər sahələr	20.1	15.7
Məhsula və idxala xalis vergilər	10.2	8

Mənbə: DSK

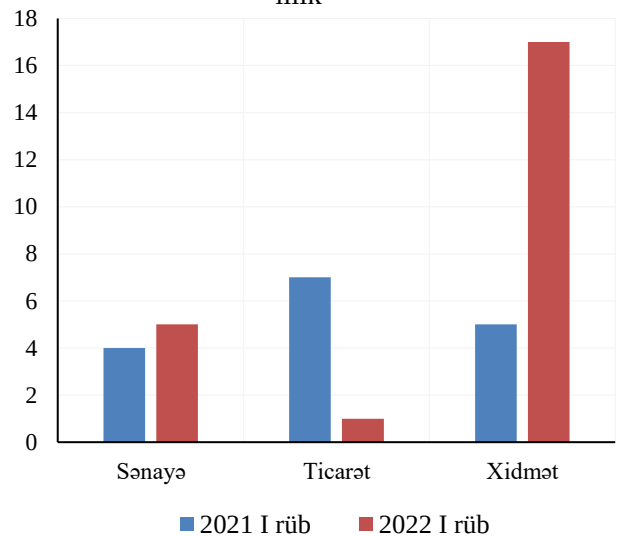
Sənayedə Bİİ ümumilikdə 2022-ci ilin ilk rübündə müsbət zonada qərarlaşmışdır. Sənayenin kimya, metallurgiya, ərzaq məhsullarının və içkilərin, qeyri-metal mineral məhsulların istehsalı sektorları bu nəticəni şərtləndirmişdir. Maşınqayırma, tikinti, toxuculuq və plastik məhsullar sahələri üzrə Bİİ 2022-ci ilin I rübündə mənfi zonada qərarlaşmışdır. Sənayenin tikinti, toxuculuq və plastik məhsulların istehsalı sahələri istisna olmaqla, bütün

komponentlərində Bİİ ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən yaxşılaşmışdır.

Ticarət üzrə Bİİ bu ilin ilk rübündə müsbət zonada qərarlaşmışdır. Bununla belə, ticarətin elektrik məişət avadanlıqları və təsərrüfat mallarının istehsalı sahəsində Bİİ müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

Xidmət sektoru üzrə Bİİ 2022-ci ilin I rübündə ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən xeyli yaxşılaşmışdır. Xidmət sektorunun poçt və səhiyyə sahələri istisna olmaqla, digər sahələrdə Bİİ ilin ilk rübündə keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən daha yüksək olmuşdur.

Qrafik 18. Biznes İnam İndeksi, orta illik

Mənbə: RSM nəticələri əsasında AMB-nin hesablamaları²

Məşğulluq. 2022-ci ilin 1 aprel tarixinə ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5307.1 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 46.4 min nəfər çoxdur. Məşğul əhalinin sayı isə 4991.7 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 101.3 min nəfər çoxdur.

Muzdlı çalışan işçilərin sayı 2022-ci ilin martın 1-nə 1682.1 min nəfər olmuşdur ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 0.2% artım

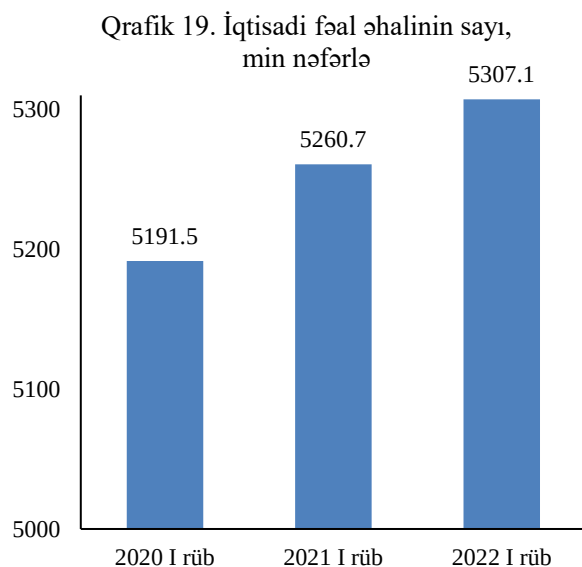
² Sənaye Bİİ = (məhsul istehsalı – hazır məhsul ehtiyatı + istehsal gözləntiləri)/3

Xidmət Bİİ = (biznes şəraiti + faktiki tələb + tələb gözləntisi)/3

Ticarət Bİİ = (faktiki satış – mal ehtiyatlarının dəyişməsi + satış üzrə gözləntilər)/3

Tikinti Bİİ = (icraya qəbul edilmiş sifarişlər + işçilərin sayının dəyişməsi gözləntiləri)/2

deməkdir. O cümlədən iqtisadiyyatın dövlət sektorunda işləyənlərin sayı 902.5 min nəfər, qeyri-dövlət sektorunda isə 779.6 min nəfər təşkil etmişdir.

Mənbə: DSK

Müəssisə və təşkilatlarda mizdlə çalışan işçilərin 23.2%-i məhsul istehsalı sahələrində, o cümlədən 7.3%-i emal sənayesi, 7%-i tikinti, 3.5%-i kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahələrində, 1.9%-i mədənçıxarma, 1.9%-i su təchizatı və tullantıların təmizlənməsi və emalı sənayesində fəaliyyət göstərir.

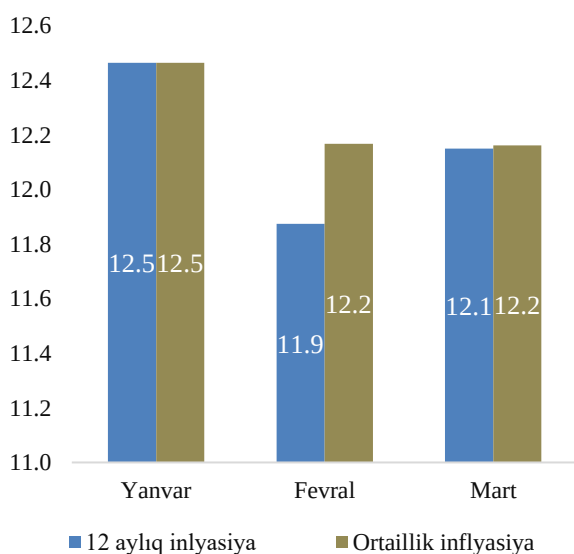
2.3. İnflyasiya

Geosiyasi və geoiqtisadi proseslərin təsiri ilə dünyanın əksər ölkələrində inflyasiyanın yüksəlməsi ölkədaxili inflyasiya proseslərinə və gözləntilərinə təsir göstərmişdir. 2022-ci ilin yanvar-mart aylarında inflyasiyanın artım tempində əhəmiyyətli dəyişiklik müşahidə edilməmişdir.

İstehlak Qiymətləri İndeksi (İQİ).

DSK-nın məlumatına əsasən 2022-ci ilin mart ayında inflyasiya 12.1% (2022-ci ilin mart ayı 2021-ci ilin mart ayına nəzərən) təşkil etmişdir. Orta illik inflyasiya isə 12.2% olmuşdur.

Qrafik 20. 12 aylıq və orta illik inflyasiya, %-lə

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə ümumi inflyasiya səviyyəsinin yüksəlməsinə ərzaq məhsullarının bahalaşması daha çox təsir göstərmişdir. Martda illik ərzaq inflyasiyası 16.8%, orta illik ərzaq inflyasiyası isə 17% təşkil etmişdir.

Cədvəl 4. Məhsul qrupları üzrə ərzaq qiymətlərinin indeksinin illik dəyişimi, %

	Yanvar	Fevral	Mart
Çörək, çörək məmulatları və yarmalar	117%	118%	118%
Ət və ət məhsulları	107%	109%	110%
Balıq və balıq məhsulları	114%	114%	115%
Süd və süd məhsulları, yumurta	113%	111%	109%
Kərə və bitki yağları	114%	113%	113%
Meyvələr	114%	113%	110%
Tərəvəzlər	156%	154%	158%
Qənd, cem, bal, şokolad və konfetlər	111%	111%	111%
Digər kateqoriyalara aid edilməyən ərzaq məhsulları	110%	110%	110%
Çay, qəhvə və kakao	108%	108%	107%
Mineral sular, sərinləşdirici içkilər və şirələr	106%	107%	108%
Araq, brendi (konyak)	104%	106%	106%
Çaxır	105%	104%	104%
Pivə	105%	106%	106%
Tütün məmulatları	112%	112%	106%
Qiymət artımı:	Aşağı	Orta	Yüksək

Mənbə: DSK

Dünya ərzaq qiymətlərinin yüksəlməkdə davam etməsi idxal vasitəsilə daxili ərzaq inflyasiyasına ciddi təsir göstərmişdir. FAO-nun son hesabatına əsasən dünya bazarlarında ilin əvvəlindən kərə və bitki yağları 39%,

dənli bitkiləri 21%, süd məhsulları 13%, ət məhsulları 8% bahalaşmışdır.

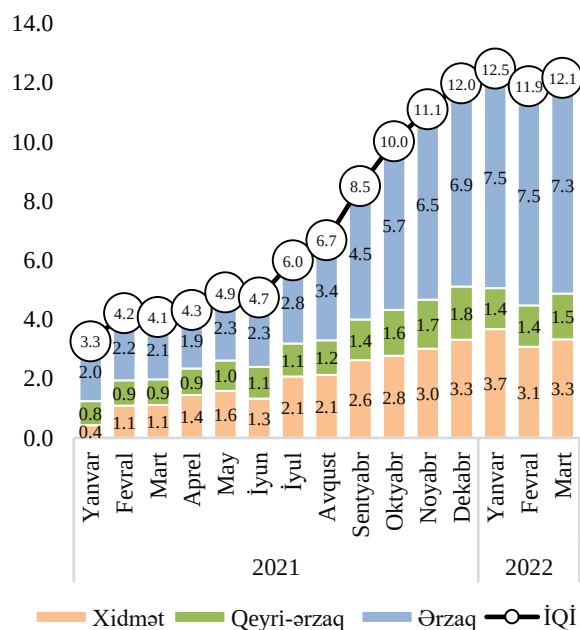
Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə qiymətlər martda illik 6.6%, orta illik 6.2% artmışdır. Qeyri-ərzaq məhsulları arasında ən çox bahalaşma dəftərxana ləvazimatı və şəkil çəkmək üçün ləvazimatlar (38.3%), inşaat materialları (15.2%) və parçalar (13.9%) üzrə qeydə alınmışdır.

Xidmətlər son 1 ildə 10% bahalaşmışdır. Orta illik xidmət inflyasiyası 10.1% təşkil etmişdir. İl ərzində, poçt xidmətləri 58%, təbii qaz təchizatı xidməti 42% və elektrik enerjisi təchizatı xidməti 12.5% bahalaşmışdır. Bununla yanaşı, qiymətlər hava nəqliyyatı ilə sərnəşin daşınması xidmətləri üzrə 36.2%, ictimai iaşə xidmətləri üzrə 15.3%, icarə haqları üzrə 10.7% və tibbi xidmətlər üzrə 8.7% yüksəlmişdir.

Ümumilikdə, martda inflyasiyaya 7.3 faiz bəndi ərzaq, 1.5 faiz bəndi qeyri-ərzaq, 3.3 faiz bəndi isə xidmətlərin qiymət və tariflərinin dəyişimi töhfə vermişdir. Qeyri-ərzaq məhsullarının və

xidmətlərin bahalaşmasının ümumi inflyasiyanın formalaşmasında rolu əvvəlki ilin mart ayı ilə müqayisədə bir qədər artmışdır.

Qrafik 21. İQİ komponentlərinin töhfəsi, faiz bəndi ilə

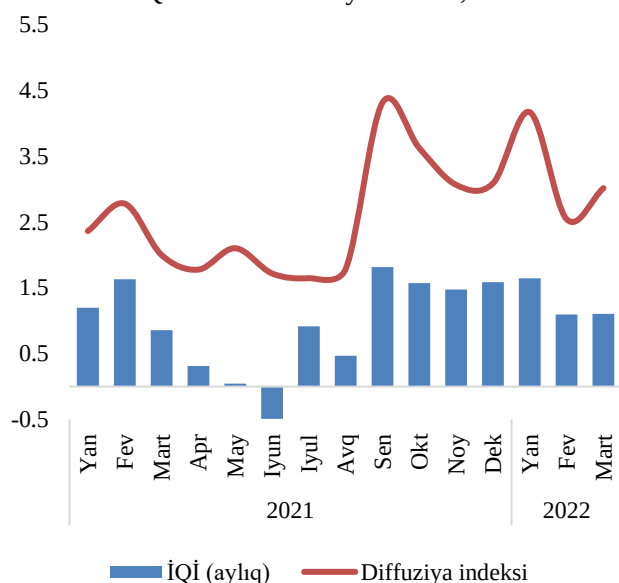

Mənbə: DSK, AMB

İstehlak səbəbində qiyməti artan və azalan məhsul və xidmətlərin sayındakı fərqi dəyişim dinamikasını göstərən diffuziya indeksi³ 2021-ci ilin sentyabr ayına nəzərən azalmışdır.

³ İndeks (artan-azalan)/(azalan+dəyişməyən) şəklində hesablanır.

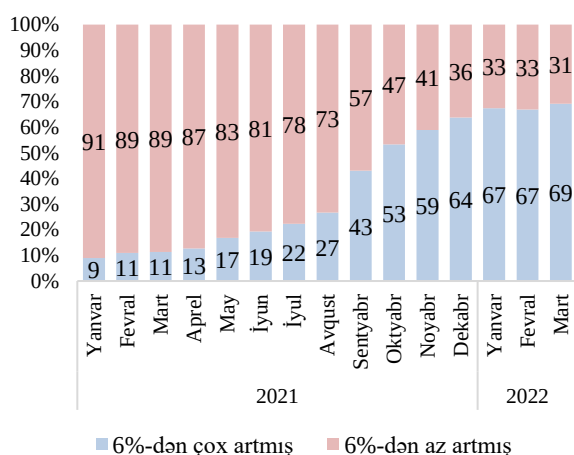
Qrafik 22. Diffuziya indeksi, %

Mənbə: DSK-nın məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

İstehlak səbətinə daxil olan 528 adda mal və xidmətdən 275-nin və ya 52%-nin qiyməti illik olaraq 4-12% diapazonunda yüksəlmişdir.

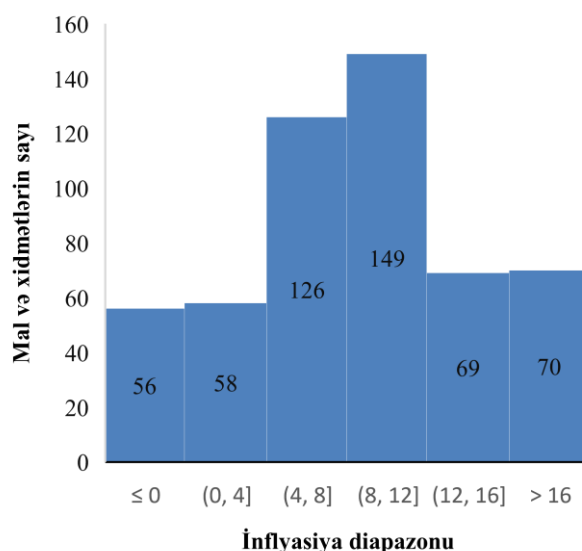
Qrafik 23. Qiymətlərin illik artım tempinə görə istehlak səbətində mal və xidmətlərin xüsusi çəkisi, %

Mənbə: DSK-nın məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

Bahalaşan məhsulların 71%-də qiymət artımı 8%-dən aşağı olmuşdur. Səbətdəki 10.6% məhsul və xidmətin qiymətləri azalmışdır.

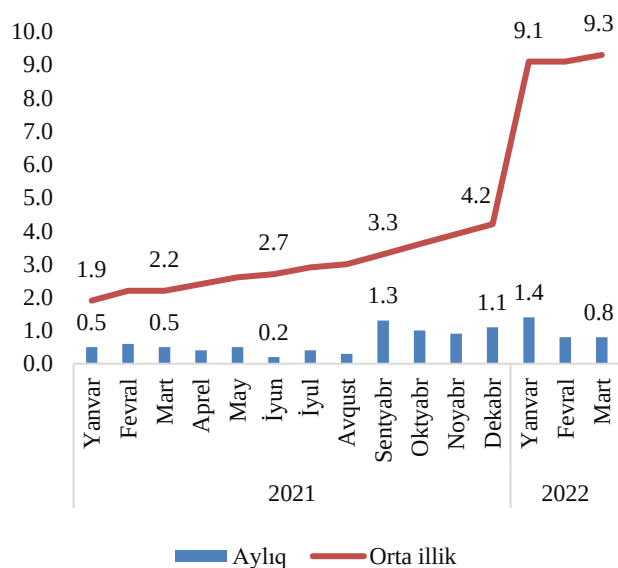
Qrafik 24. İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlər üzrə illik inflyasiyanın paylanması

Mənbə: DSK, AMB

Tənzimlənən qiymətlərin, həmçinin mövsümi xarakterli kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymət dəyişimi nəzərə alınmadan hesablanan orta illik baza inflyasiya 2022-ci ilin yanvar-mart aylarında 9.3% təşkil etmişdir.

Qrafik 25. Baza inflyasiyanın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DSK

Faktiki inflyasiyanın dinamikası inflyasiya gözləntilərinə də təsir edir. Martda aparılan sorğulara görə ev təsərrüfatlarının 80.2%-i inflyasiya gözləyir. O cümlədən 24.5%-i inflyasiya tempinin daha da yüksələcəyini düşünür. Ötən rüblə müqayisədə inflyasiyanın yüksələcəyini gözləyən ev təsərrüfatlarının payı 4.1 faiz bəndi azalmışdır.

İnflyasiya amilləri üzrə təhlil göstərir ki, qiymət artımının birbaşa və dolaylı olaraq yarısından çoxu xarici mənşəli amillərlə bağlıdır. Ötən ildən bəri idxal üzrə orta illik qiymət indeksinin dəyişimində əhəmiyyətli

dəyişiklik baş verməmişdir (yanvar-fevral aylarında - 20.1%). İdxal qiymətlərinin yüksək səviyyədə qalması dünyada baş verən geosiyasi gərginlik fonunda dünya əmtəə qiymətlərinin bahalaşması, daşınma-logistika xərclərinin yüksəlməsi, tərəfdaşlarda inflyasiya templərinin artması ilə izah edilir. Belə ki, tərəfdaşlardakı ortaçəkili inflyasiya 2021-ci ilin dekabr ayındakı 11.9%-dən 2022-ci ilin mart ayında 18.8%-dək yüksəlmişdir.

Profisitli tədiyə balansı, valyuta bazarında tarazlıq və nominal effektiv məzənnənin bahalaşması, qəbul edilən pul siyasəti qərarlarının təsiri altında formalaşan monetar şərait inflyasiyaya azaldıcı təsir etmişdir.

Ortamüddətli dövrdə inflyasiyanın xarici amillərinin səngiməsi və hökumətlə birlikdə həyata keçirilən antiinflyasiya tədbirləri nəticəsində inflyasiyanın tədricən hədəf diapazonuna doğru hərəkət edəcəyi proqnozlaşdırılır.

İstehsalçı qiymətləri indeksi.

DSK-nın məlumatına əsasən martda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində son 12 ayda 16.4%-lik artım müşahidə olunmuşdur. O cümlədən

qiymətlər heyvandarlıq məhsulları üzrə illik 11.1%, bitkiçilik məhsulları üzrə isə 22.2% artmışdır. Bununla yanaşı, meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə istehsalçı qiymətləri 2.1%, balıq və sair balıqçılıq məhsulları üzrə isə 1.3% artmışdır.

Cədvəl 5. İstehsalın əsas sahələri üzrə istehsalçı qiymətlər indeksinin illik dəyişimi, %

	Yanvar	Fevral	Mart
Neft-qaz sənayesi	242%	250%	274%
Qeyri neft-qaz sənayesi	120%	120%	120%
Bitkiçilik məhsullarının istehsalı	120%	117%	122%
Heyvandarlıq məhsullarının istehsalı	112%	112%	111%
Meşə təsərrüfatı	102%	102%	102%
Balıq və sair balıq məhsullarının istehsalı	103%	102%	101%
Nəqliyyatda yükdaşıma	99%	99%	99%
Nəqliyyatda sənişindəşıma	102%	98%	123%
Anbar təsərrüfatı və yardımçı nəqliyyat xidmətləri	111%	111%	108%
Poçt və kuryer xidmətləri	153%	151%	151%
Rabitə xidmətləri	100%	100%	100%
İKT xidmətləri	115%	115%	111%
Reklam xidmətləri	98%	100%	100%
Qiymət artımı:	Aşağı	Orta	Yüksək

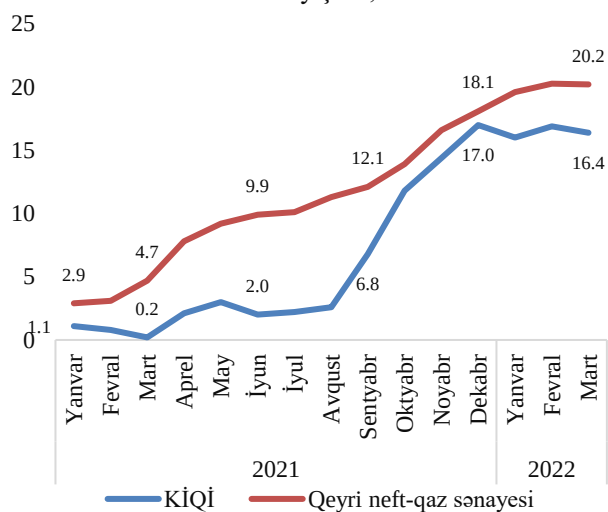
Mənbə: DSK

Martda sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi illik 2.3 dəfə artmışdır. Qiymət dəyişimi daha çox mədənçıxarma sənayesi (2.9 dəfə artım) ilə bağlı olmuşdur. İstehsalçı qiymətləri indeksi neft-qaz sənayesi məhsulları üzrə 2.7 dəfə, qeyri neft-qaz məhsulları üzrə isə 20.2% artmışdır. Mədənçıxarma sənayesində qiymət yüksəlişi əsasən

dünya bazarlarında enerji daşıyıcıların qiymətinin kəskin artması ilə əlaqədardır.

Emal sənayesi üzrə istehsalçı qiymətləri indeksi illik 24.8% artmışdır. Emal sənayesi üzrə ən çox bahalaşma metallurgiya sənayesi (45%), neft məhsullarının istehsalı (35%), ağac emalı və ağacdən məmulatların istehsalı (30%) və kimya sənayesi üzrə (27.7%) müşahidə edilmişdir. Kənd təsərrüfatı qiymətləri indeksinin yüksəlməsi fonunda emal sənayesindəki qida məhsullarının istehsalı üzrə qiymət indeksi 23% artmışdır ki, bu da ərzaq qiymətlərinin ilin əvvəlinə nəzərən yüksəlməsinə töhfə vermişdir.

Qrafik 26. İstehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi, %

Mənbə: DSK

2022-ci ilin mart ayında nəqliyyat və anbar xidmətlərinin qiymətləri illik 1.2% artmışdır. Nəqliyyatda yükdaşımalarda qiyməti 1.3% azalmış, sərnəşindəşmə qiyməti isə 23.2% artmışdır. Nəqliyyatda sərnəşindəşmə qiyməti əsasən Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) ölkələrinə hava nəqliyyatı ilə sərnəşindəşmə qiyət artımı (2 dəfə) ilə bağlıdır. Anbar təsərrüfatı üzrə qiyət indeksi 9.8% yüksəlmişdir. Mart ayında poçt və kuryer xidmətlərinin qiyəti illik 50.5% artmışdır ki, bu da poçt xidmətlərinin 58.8% bahalaşması ilə əlaqədar olmuşdur.

Bununla yanaşı, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə xidmətlərin qiyəti illik 11%, reklam

xidmətlərinin qiyəti illik 0.5% yüksəlmişdir. Rabitə xidmətlərinin qiyəti isə dəyişməmişdir.

III. PUL VƏ MƏZƏNNƏ SİYASƏTİ

3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2022-ci ilin I rübündə manatın xarici valyutalara qarşı məzənnəsi valyuta bazarında tələb-təklif nisbətinə uyğun olaraq formalaşmışdır. Rüb ərzində tədiyə balansının irihəcmli profisiti valyuta bazarında tarazlığa müsbət təsir etmişdir ki, bu da qiymət sabitliyinin başlıca lövbərini – məzənnə sabitliyini dəstəkləmişdir.

Valyuta bazarındakı tarazlıq profisitli tədiyə balansı və qəbul edilmiş makroiqtisadi çərçivə ilə dəstəklənir. Hesabat dövründə valyuta bazarında əməliyyatların həcmi bazarın müxtəlif seqmentlərində əsasən artım istiqamətində dəyişmişdir.

I rübdə nağdsız valyuta bazarında aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 25.8% artaraq 7.4 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində⁴ olmuşdur. Nağdsız valyuta əməliyyatlarının 86.9%-i ABŞ dollarında, 13.1%-i isə digər valyutalarda aparılmışdır. Valyuta əməliyyatlarının

30.1%-i banklararası valyuta bazarında (BVB), 69.9%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) həyata keçirilmişdir.

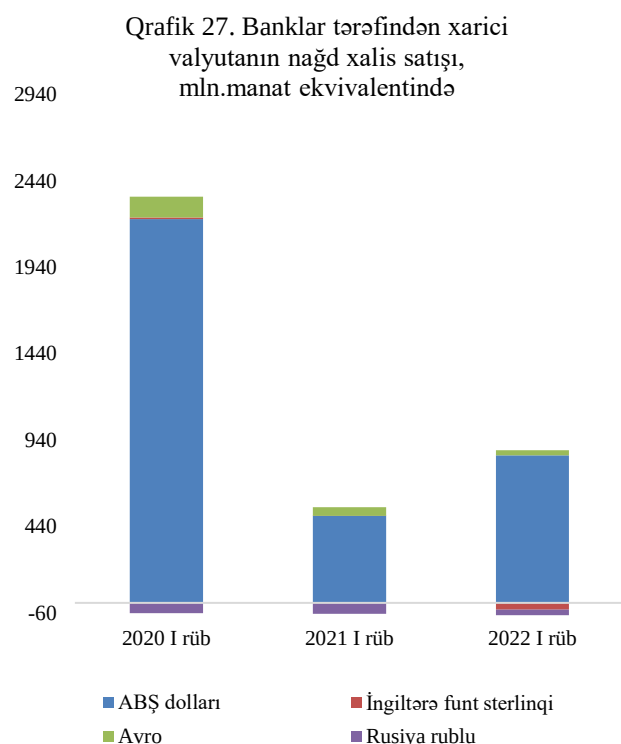
Rüb ərzində BVB-də əməliyyatların 99.6%-i ABŞ dollarında aparılmışdır. BVB-də valyuta əməliyyatları üzrə dövriyyə əsasən “Bloomberg” platformasında aparılan əməliyyatlar hesabına formalaşmışdır.

BDVB-də valyuta əməliyyatlarının həcmi 5.2 mlrd. dollar ekvivalentində olmuşdur ki, bunun da 81.2%-ni ABŞ dolları ilə əməliyyatlar təşkil etmişdir. BDVB-də valyuta əməliyyatlarının 93.9%-i hüquqi şəxslərlə aparılan valyuta əməliyyatlarının payına düşmüşdür.

Banklar tərəfindən nağd xarici valyutanın alqı-satqısı üzrə aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilin I rübünə nəzərən 12.5% artaraq 1.2 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur. Bunun 89.7%-ni ABŞ dolları ilə aparılmış əməliyyatlar təşkil etmişdir. Pandemiya ilə bağlı məhdudiyyətlərin yumşaldılması şəraitində ümumi iqtisadi aktivliyin artması ilə nağd xarici

⁴ ABŞ dolları, Avro, İngilis funt sterlinqi, Rus rublu ilə əməliyyatlar daxil olmaqla

valyutanın xalis satışı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 66.2% artmışdır.

Mənbə: AMB

Qeyd: müsbət zona satışı, mənfə zona alışı göstərir.

Rüb ərzində Mərkəzi Bankda Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun (ARDNF) valyuta vəsaitlərinin satışları üzrə hərracların təşkili davam etdirilmişdir. I rübdə Mərkəzi Bankda ümumilikdə 23 valyuta hərracı keçirilmişdir. Neftin dünya bazarında qiymətinin yüksəlməkdə davam etməsi nəticəsində gözləntilərin yaxşılaşması valyuta bazarına əlavə sabitləşdirici təsir göstərmişdir. Mərkəzi Bankın valyuta bazarına müdaxiləsi

alış-yönlü olmuş və 132.9 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

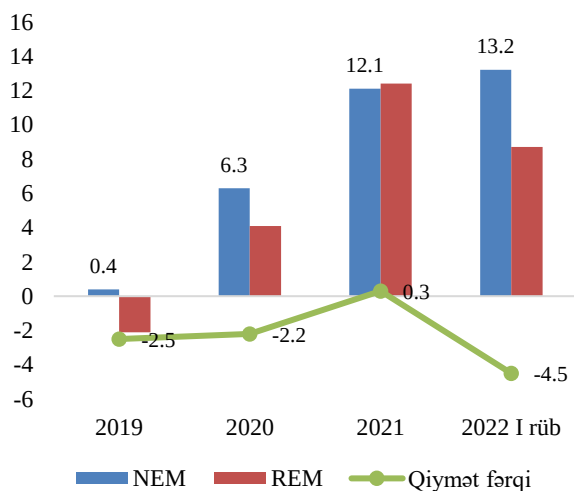
Rüb ərzində manatın ABŞ dollarına nəzərən rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə ("Bloomberg" platformasında hərraclar və hərracdən kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. I rübdə manatın ABŞ dollarına qarşı orta günlük rəsmi məzənnəsi 1.7 manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən müəyyən edilən xarici valyutanın alış-satış məzənnələri rəsmi məzənnəyə yaxın olmuşdur. Belə ki, kommersiya banklarının orta hesabla günlük alış məzənnəsi 1 ABŞ dollarına nəzərən 1.6979 manat, satış məzənnəsi isə 1.7024 manat təşkil etmişdir.

Rüb ərzində manatın məzənnəsi ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına qarşı əsasən möhkəmlənmə istiqamətində dəyişmişdir. Belə ki, manatın məzənnəsi avroya, Türkiyə lirəsinə, Rusiya rubluna, İngiltərə funt-sterlinqinə, Qazax tengəsinə, Yaponiya yeninə, İsveçrə frankına, Ukrayna qrivnasına və Gürcüstan larisinə qarşı

bahalaşmış, Çin yuanı və Cənubi Koreya vonuna qarşı ucuzlaşmışdır.

İkitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir. Ümumilikdə, rüb ərzində manatın qeyri-neft ümumi ticarət çəkili nominal effektiv məzənnəsi 13.2%, real effektiv məzənnəsi isə 8.7% bahalaşmışdır. Azərbaycandakı inflyasiyanın tərəfdaş ölkələrdəki orta inflyasiyadan aşağı olması real effektiv məzənnəyə azaldıcı təsir etmişdir.

Qrafik 28. Effektiv məzənnə indeksləri, illik dəyişmə

Mənbə: AMB

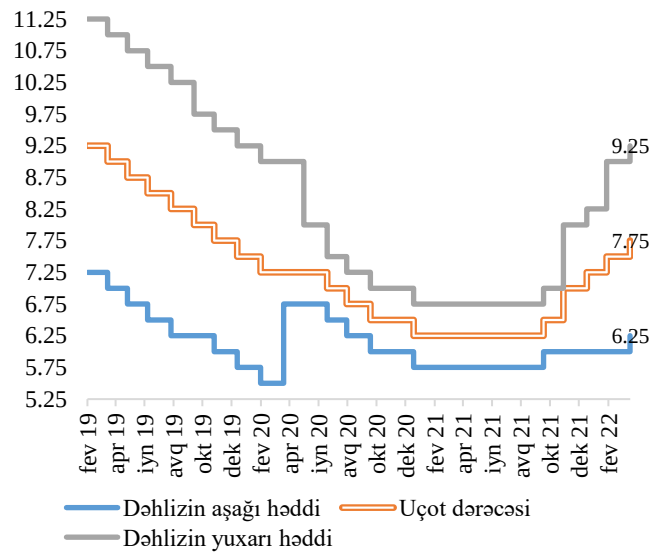
Manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi inflyasiya idxalını məhdudlaşdıran başlıca amillərdən biri kimi çıxış etmişdir.

3.2. Pul siyasəti alətləri

2022-ci ilin I rübündə pul siyasəti alətləri makroiqtisadi proqnozlar və risklər balansı, ölkədaxili inflyasiya prosesləri, habelə bank sisteminin likvidlik mövqeyi nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir.

Rüb ərzində Mərkəzi Bank özünün likvidlik əməliyyatları üzrə faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlarını ölkə iqtisadiyyatında vəziyyət, son makroiqtisadi proqnozlar və meyllər əsasında qəbul etmişdir. Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti 2022-ci ilin I rübündə faiz dəhlizinin parametrlərini 2 dəfə müzakirə etmişdir. Uçot dərəcəsinin mərhələlərlə 7.25%-dən 7.75%-ə, faiz dəhlizinin yuxarı həddinin 8.25%-dən 9.25%-ə, faiz dəhlizinin aşağı həddinin isə 6%-dən 6.25%-ə qaldırılması haqqında qərarlar qəbul edilmişdir. Mərkəzi Bank faiz dərəcələri ilə bağlı qərarları öncədən elan edilmiş qrafik üzrə və müvafiq analitik şərhrlə ictimaiyyətə açıqlamışdır.

Qrafik 29. Faiz dəhlizinin parametrləri, %

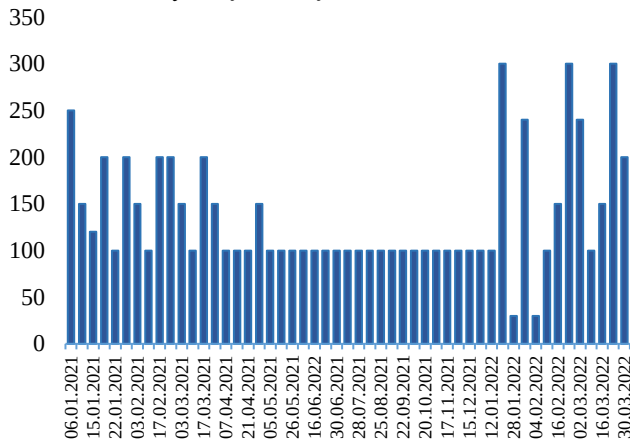

Mənbə: AMB

Mərkəzi Bank rüb ərzində iqtisadiyyatda likvidliyin effektiv idarə olunması məqsədilə müxtəlif müddətli bazar əməliyyatları aparmağa davam etmişdir. Hesabat dövründə 28 günlük notlarla yanaşı 84 günlük və 168 günlük not hərracları keçirilmişdir.

Mərkəzi Bank 2022-ci ilin I rübündə 13 not hərracı keçirmişdir. Bu hərracların 2-də 84 günlük və 168 günlük notlar, digər 11-də isə 28 günlük notlar yerləşdirilmişdir. Ümumilikdə, rübün sonuna notlar vasitəsilə sterilizasiya olunmuş vəsaitin toplam qalığı 810 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 30. Mərkəzi Bank tərəfindən
yerləşdirilmiş notların həcmi

Mənbə: AMB

Notların yerləşdirilməsi üzrə hərraclarda tələbin təklifi üstələməsi müşahidə olunmuşdur.

Alətlər üzrə gəlirlilik rüb ərzində fərqli olmuşdur. Son hərraclarda formalaşan gəlirlilik 84 günlük notlar üzrə 3.4%, 168 günlük notlar üzrə 4%, 28 günlük notlar üzrə isə faiz dəhlizinin aşağı həddinə yaxın səviyyədə 6.26% olmuşdur.

Mərkəzi Bankın notları üzrə gəlirlilik digər maliyyə alətləri üzrə faiz dərəcələrinə təsir göstərməklə yanaşı, gəlirlik əyrisinin formalaşması baxımından mühüm rol oynamaqdadır. Eyni zamanda Mərkəzi Bankın emissiya etdiyi notlar REPO bazarında təminat qismində istifadə olunmaqla banklararası

bazarın aktivləşməsinə müsbət təsir göstərir. Belə ki, rüb ərzində banklararası REPO bazarında 1.2 mlrd.manatlıq 391 əqdin 822 mln.manatlıq 145 əqdi Mərkəzi Bankın notları əsasında bağlanmışdır.

Cari ilin ilk rübündə məcburi ehtiyat normaları dəyişməz saxlanılmışdır. Məcburi ehtiyat normalarının ortalama mexanizmi əsasında tətbiqinin davam etdirilməsi banklar tərəfindən likvidliyin çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biri olmuşdur. Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat dövrü üzrə bütün aylarda bankların Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi üstələmişdir.

3.3. Pul təklifi

2022-ci ilin I rübündə manatla pul təklifinin dinamikası əsasən fiskal sektorda gedən proseslərin təsiri altında formalaşmaqla inflyasiyaya azaldıcı təsir göstərmişdir.

Rüb ərzində manatla pul bazası 19.9% azalmış və dövrün sonuna 14.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Sistem əhəmiyyətli bəzi banklarla aparılan müddətli depozit əməliyyatları təmizlənməklə manatla pul bazası ilin əvvəlinə nəzərən 7.8% azalmışdır. Dəyişmə əsasən profisitli dövlət büdcəsi şəraitində hökumət hesabları qalığının artması ilə əlaqədardır.

Cədvəl 6. Pul aqreqatları, mlrd. manat

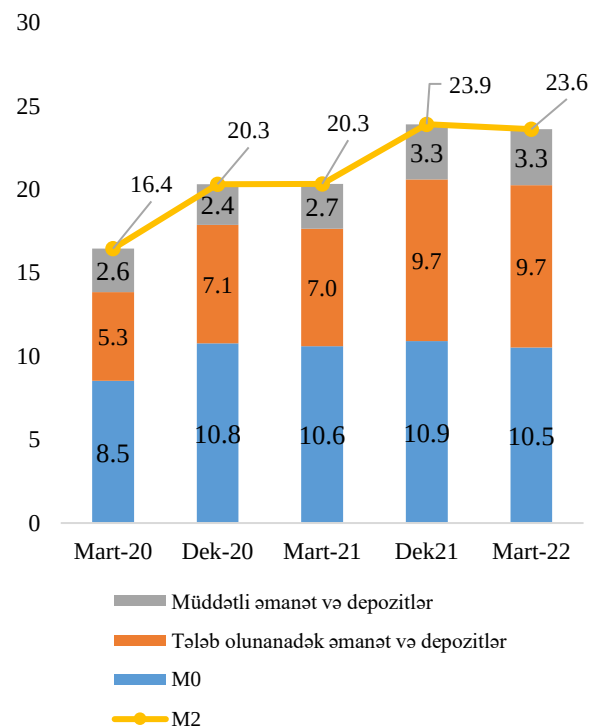
	01.01.22	01.04.22	Artım tempi (%)
M_0	10.9	10.5	-3.8
M_1	20.6	20.2	-1.6
M_2	23.9	23.6	-1.2
M_3	34.6	34.9	0.8

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə manatla pul bazasının struktur elementi olan dövriyyədəki nağd pulun həcmi⁵ 4.2%, manatla müxbir hesabların qalığı isə 54.4% azalmışdır (sistem əhəmiyyətli bəzi banklarla aparılmış müddətli depozit əməliyyatları nəzərə alınmadan 21.3% azalma).

Manatla geniş pul kütləsi (M_2) rüb ərzində 1.2% azalaraq 23.6 mlrd. manat təşkil etmişdir.

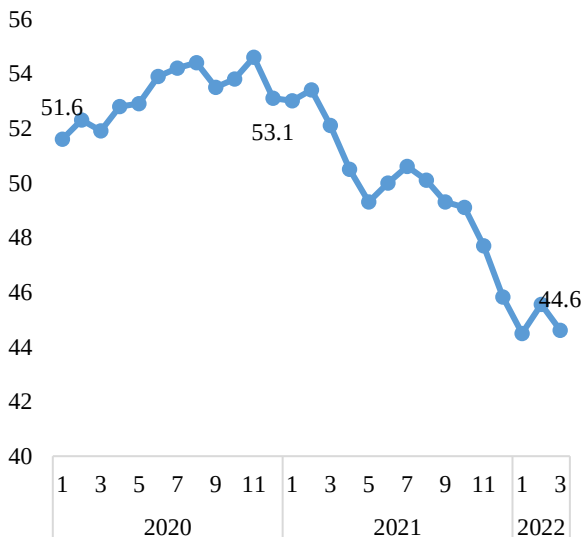
Qrafik 31. Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

⁵ bank sistemindən kənarda nağd pul, bankların kassalarında və bankomatlarda olan pullar

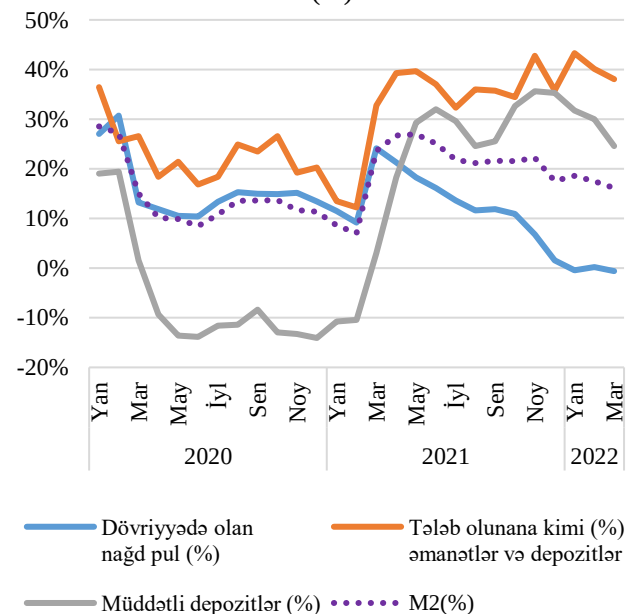
M_2 -nin strukturunda dövriyyədə olan nağd pul, tələb olunana kimi əmanət və depozitlər, müddətli əmanət və depozitlər fərqli dinamika nümayiş etdirmişdir. İlin əvvəli ilə müqayisədə M_2 pul kütləsinin tərkibinə daxil olan nağd pul kütləsi 3.8% azalmış, manatla tələb olunanadək əmanət və depozitlər 1% (M_2 -də xüsusi çəkisi 41%), müddətli əmanət və depozitlər isə 1.4% (M_2 -də xüsusi çəkisi 14%) artmışdır. Nağdlaşma (M_0/M_2) isə ilin əvvəlindən 1.2% bəndi azalaraq 44.6% olmuşdur. Beləliklə M_2 -nin azalması nağd pul kütləsinin azalması hesabına baş vermişdir.

Qrafik 32. Nağdlaşma (M_0/M_2), %-lə

Mənbə: AMB

Ümumilikdə, uzunmüddətli dövrdə M_2 -nin struktur komponentlərinin

illik əsasda artım tempi depozitlər üzrə yüksəlməyə, nağd pul üzrə isə azalmaya meyillidir. Tələb olunanadək depozitlərin artım tempi daha çox yüksəlməyə meyl göstərir ki, bu da nağdsızlaşma ilə izah edilir.

Qrafik 33. M_2 və komponentləri üzrə ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dinamika (%)

Mənbə: AMB

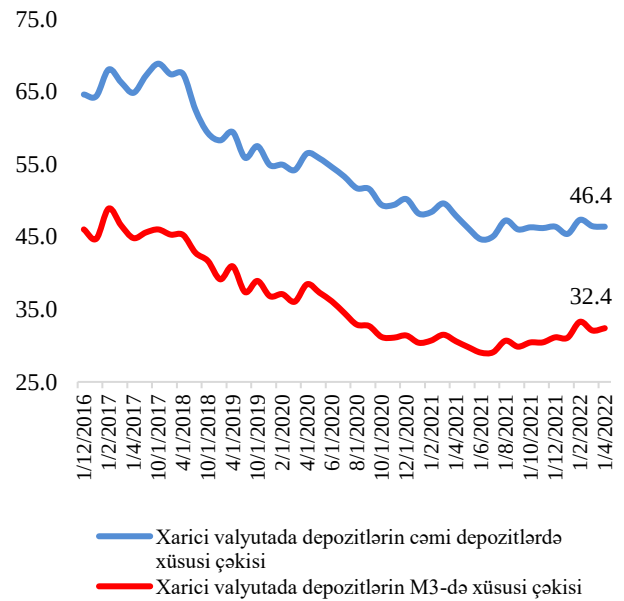
Rüb ərzində M_2 -nin tərkibində hüquqi şəxslərin manatla depozitləri 7.2% azalmış, fiziki şəxslərin manatla əmanətləri isə 9.8% artmışdır.

Hesabat dövründə geniş pul kütləsi (M_3) 0.8% artmış və dövrün sonuna 34.9 mlrd.manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində M_3 pul kütləsinin dəyişiminə Xalis Xarici Aktivlər (XXA) artırıcı, Xalis Daxili

Aktivlər (XDA) isə azaldıcı təsir etmişdir. Belə ki, rüb ərzində XXA 4.9% artmış, XDA isə 5.1% azalmışdır.

2022-ci ilin I rübündə depozitlərin dollarlaşmasında əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir. Belə ki, xarici valyutada əmanət və depozitlərin cəmi əmanət və depozitlərdə xüsusi çəkisi mart ayının sonuna 46.4% olmuşdur. Xarici valyutada depozitlərin M_3 pul aqreqatında xüsusi çəkisi isə 2022-ci il I rübün sonuna 32.4% təşkil etmişdir.

Qrafik 34. Dollarlaşma, %

Mənbə: AMB

Hüquqi şəxslərin depozitlərində xarici valyutanın payı rübün sonuna 55.5% təşkil etmişdir. Fiziki şəxslərin əmanətlərinin dollarlaşma səviyyəsi isə 42.3% olmuşdur.

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri -----	4
Qrafik 2	Qlobal iqtisadi artım proqnozu-----	5
Qrafik 3	Əmtəə qiymətləri indeksi -----	10
Qrafik 4	Dünya neft bazarı və proqnozu-----	11
Qrafik 5	Ticarət balansı -----	15
Qrafik 6	Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr -----	15
Qrafik 7	Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr -----	16
Qrafik 8	Bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi -----	16
Qrafik 9	Sektorlar üzrə idxalın dinamikası -----	17
Qrafik 10	Bəzi məhsul qrupları üzrə idxalın dəyişimi -----	17
Qrafik 11	Ölkəyə daxil olan pul baratları -----	17
Qrafik 12	Xarici mənbələrdən əsas kapitalla investisiya qoyuluşları -----	18
Qrafik 13	İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi -----	19
Qrafik 14	Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı -----	20
Qrafik 15	Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası-----	21
Qrafik 16	İnvestisiyaların dinamikası -----	22
Qrafik 17	İqtisadi artım dinamikası -----	24
Qrafik 18	Biznes İnəam İndeksi -----	26
Qrafik 19	İqtisadi fəal əhalinin sayı -----	27
Qrafik 20	12 aylıq və orta illik inflyasiya-----	28
Qrafik 21	İQİ komponentlərinin töhfəsi -----	29
Qrafik 22	Diffuziya indeksi -----	30
Qrafik 23	Qiymətlərin illik artım tempinə görə istehlak səbətinə mal və xidmətlərin xüsusi çəkisi-----	30
Qrafik 24	İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlər üzrə illik inflyasiyanın paylanması-----	30
Qrafik 25	Baza inflyasiyanın dəyişimi-----	31
Qrafik 26	İstehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi-----	33

Qrafik 27	Banklar tərəfindən xarici valyutanın nağd xalis satışı -----	35
Qrafik 28	Effektiv məzənnə indeksləri -----	36
Qrafik 29	Faiz dəhlizinin parametrləri -----	37
Qrafik 30	Mərkəzi Bank tərəfindən yerləşdirilmiş notların həcmi -----	38
Qrafik 31	Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası -----	39
Qrafik 32	Nağdlaşma -----	40
Qrafik 33	M ₂ və komponentləri üzrə ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dinamika ---	40
Qrafik 34	Dollarlaşma-----	41

Cədvəllər

Cədvəl 1	Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı -----	20
Cədvəl 2	İnvestisiya mənbələri -----	22
Cədvəl 3	ÜDM-in strukturu -----	25
Cədvəl 4	Məhsul qrupları üzrə ərzaq qiymətlərinin illik dəyişim indeksi -----	28
Cədvəl 5	İstehsalın əsas sahələri üzrə istehsalçı qiymətlər indeksinin illik dəyişimi-	32
Cədvəl 6	Pul aqreqatları -----	39

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<http://www.cbar.az>

Ünvan: [AZ1014, Bakı, R.Bəhbudov küçəsi, 90](#)